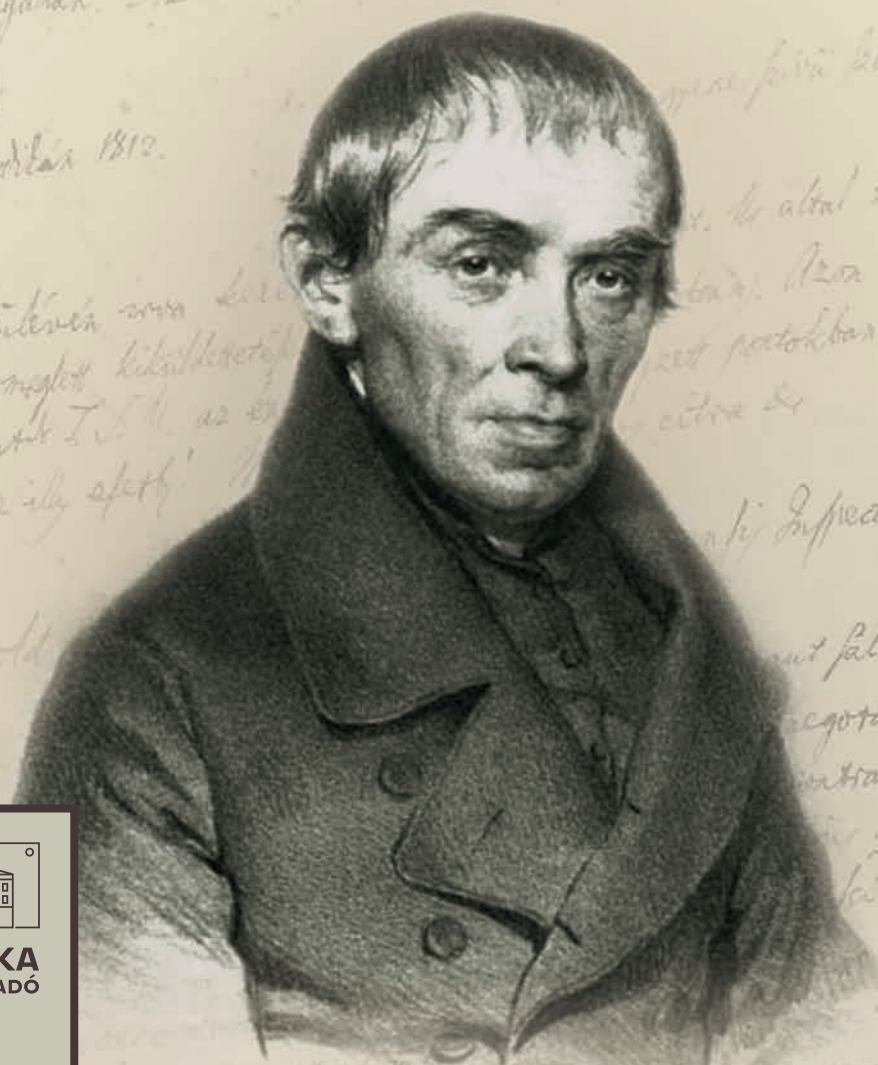

Kis János (1770–1846) szuperintendens irodalmi és tudományos levelezése

Sajtó alá rendezte
Tóth Kálmán

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Kis János
(1770–1846)
szuperintendens irodalmi és tudományos levelezése

[Vákát oldal]

Kis János
(1770–1846)
szuperintendens irodalmi
és tudományos levelezése

Sajtó alá rendezte
Tóth Kálmán

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2021

Szakmai lektorok:
Fórizs Gergely és Vaderna Gábor

A borítóhoz felhasznált képek:
Josef Kriehuber Kis János-portréja.
Forrás: *Kis János poetai munkái*.
Pest, D. Schedel Ferenc – Hartleben K. Adolf, 1846.
Kis János kézírásos levele.
Forrás: Evangélikus Országos Levéltár (EOL),
Archivum Generalis Ecclesiae (AGE), III.e.32; 101. oldal.

Kiadja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó
A kiadásért felel: Koltay András rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Inzsöl Kata
Olvasószerkesztő: Bíró Csilla
Korrektor: Kutas Éva
Tördelőszerkesztő: Kőrösi László

ISBN 978-963-531-522-2 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-523-9 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-531-524-6 (ePub)

© TóthKálmán, 2021
© A kiadó, 2021

Minden jog védve.

Bevezetés

Kis János (1770–1846) író, költő, műfordító, evangélikus lelkész, szuperintendens, királyi tanácsos, a Magyar Tudós Társaság (az MTA jogelődje) rendes tagja, korának jelentős irodalmára, protestáns egyházi, valamint a tudományos közélet kiemelkedő személyisége volt. Idős korában írt *Emlékezései* a 18. század utolsó évtizedeitől a 19. század 40-es éveig terjedő időszak kutatásának megkerülhetetlen kultúrtörténeti forrása. Kiterjedt levelezése, amelynek átfogó feltérképezésére és gyűjteményes kiadására ez az első próbálkozás, szintén jelentős forrásértékkel bír, hiszen Kis János kora jelentős magyar írói, tudósai és közéleti személyiségei közül sokakkal kapcsolatban állt, és saját munkáin túl irodalomszervezői próbálkozásai is figyelemre méltók. Kis soproni diák éveitől fogva az irodalmi és tudományos élet számos intézményében játszott meghatározó szerepet: ő kezdeményezte a Soproni Magyar Társaság megalapítását, amely intézménnyel élete végéig kapcsolatban maradt; kulcsszerepe volt Aranka György Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társasága magyarországi kapcsolatainak kiépítésében, Aranka egyenesen arra kérte őt, hogy lépjen a bebörtönzött Kazinczy helyébe az irodalmi élet vezéréként. Érzékelve az 1790-es évek rövid életű magyar folyóiratainak jelentőségét, többször próbált maga is magyar nyelvű folyóiratot létrehozni, ez irányú próbálkozásai azonban megfelelő anyagi háttér hiányában hosszabb távon nem bizonyultak sikeresnek. A fogságból hazatért Kazinczy fontos levelezőtársa és barátja volt, a Kultsár–Prónay-féle pályázaton első díjat nyert pályaművével képviselte Kazinczy nyelvművelési törekvéseit. Tagja volt a Széchenyi 1825-ös felajánlása nyomán szerveződő Magyar Tudós Társaság alapszabályait kidolgozó bizottságnak, Széchenyi kikérte véleményét a meghívandó tagokkal kapcsolatban. Élete végéig a megalakult Akadémia rendes tagja volt. A romantikus nemzedék által létrehozott Kisfaludy Társaság is tagjává választotta, elismerve irodalmi munkásságát, művei újabb kiadására maga Toldy Ferenc vállalkozott. Egész pályafutása során fontosnak tartotta az ókori klasszikus görög és latin szerzők munkáinak magyarra fordítását, akik közül Horatius, Persius, Xenophón, Terentius, Quintilianus, Cicero, Ovidius, (pszeudo-)Longinosz, Anaximenész, Arisztotelész, Suetonius és Püthagorasz műveiből fordított. Költészetét Kazinczy és Kölcsey a kortárs magyar líra kiemelkedő teljesítményei között tartották számon, kultúraközvetítő tevékenysége révén fontos szerepe volt a német, francia, angol, olasz és spanyol irodalom, történettudomány és filozófia jeles alkotásainak magyarországi recepciójában.

Kis János levelezéséből eddig önálló kötetben csak a Kazinczy Ferenc által hozzá írott levelek jelentek meg Toldy (Schedel) Ferenc és Bajza József kiadásában, még Kis János életében (KAZINCZY 1842/1–2.). A Váczy János által kiadott *Kazinczy Ferenc Levelezése* (a továbbiakban: KazLev) tartalmazza Kis János Kazinczyhoz írt ismert leveleit. Különböző folyóiratok közölték Kis János levelezését Aranka Györggyel, Döbrentei Gáborral, valamint Guzmics Izidorral. Legutóbb a Főríz Gergely által sajtó alá rendezett Berzsenyi-levelezésben jelentek meg nyomtatásban Kis János-levelek.

A kötet anyaga

A jelen kötetben közreadott levelek jelentős része most jelenik meg először nyomtatásban. A közölt levelek többsége misszilis, ezen belül magánlevél. Ez az anyag minden valószínűség szerint csak töredéke a Kis által több mint fél évszázadon át folytatott kiterjedt levelezésnek, amelynek, úgy tűnik, csak kis hányada került közgyűjteményekbe, jelentős része lappang vagy megsemmisült. A jelen kiadás ezért korántsem tekinthető lezárásnak, hanem csak szükségszerűen hiányos kiindulópontnak egy reménybeli majdani digitális hálózati kiadáshoz, amely a nagy valószínűséggel (a jelenlegi határokon túlról is) előkerülő újabb, Kis János által írt levelekkel folyamatosan bővíthető lenne. Kis János a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület szuperintendenseként folytatott hivatali levelezésének anyaga az Evangélikus Országos Levéltárban (EOL) található. Ez az anyag leginkább egyháztörténeti szempontból fontos, közlésétől terjedelmi okok miatt mindenképpen el kellett tekinteni, feldolgozása az evangélikus egyháztörténet-írás feladata. Az EOL-ban található anyagból csak a III. e. 32. jelzetű, a kimenő levelekről készült másolatokat tartalmazó kéziratos gyűjteményből közöltünk néhány irodalom-, illetve köztörténeti szempontból figyelemre méltó levelet.

A kötet törzsanyagát az MTA KIK Kézirattár, az OSZK Kézirattár, az MNL OL és a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár anyagában őrzött misszilisek alkotják, ezeken kívül a PIM Kézirattárában, a soproni Berzsényi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium Nagykönyvtárában, a pápai Dunántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltárában, a győri Ráth Mátyás Evangélikus Gyűjteményben és a debreceni Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában található leveleket közöltünk még.

Az anyag feltárásához és a kiadás előkészítéséhez rendelkezésre álló erőforrások korlátozott volta miatt a Kazinczyval folytatott, a KazLev-ben már kiadott levelezés – egyébként szükségesnek tűnő – új feldolgozására és kiadására a jelen kötetben nem vállalkozhattunk.

A Kis János-levelek csoportjai

A kötet anyaga nagyrészt magántermészetű missziliseket tartalmaz. A Magyar Tudós Társaság titoknokaihoz intézett, az MTA KIK Kt. RAL-anyagában található levelek hivatalos levélnek tekinthetők. Közlésre került még néhány, az OSZK Kt. anyagában található körlevélrészlet, illetve ezek szerkesztett változata, amelyek a Tudományos Gyűjteménybeli közlésre szánt cikkek kéziratának tekinthetők. Ezek a változatok a Kis János által a magyar nyelv hivatalos nyelvvé tétele érdekében kiadott körleveleken alapulnak, így tartalmi szempontok alapján kiegészítik a levelezésből kibontakozó képet, bemutatva Kis egyházkormányzói tevékenységének köztörténeti aspektusait.

A kötetben közölt levelek túlnyomó többsége Kis János által írt, a hozzá írott levelek közül csak nagyon kevésnek a szövege, illetve tartalma ismert, ezek rendszerint

másolatok, fogalmazványok és tartalmi kivonatok. Kis János hagyatékának holléte ismeretlen, nem került közgyűjteménybe. Váczy János szerint a KazLev összeállítása idején Kazinczy Kishez írt leveleinek jelentős része Kis Gyula birtokában volt, aki a szuperintendens unokája volt, Kis Lajos fia. A hagyaték sorsának kiderítéséhez minden bizonnyal az ő leszármazottainak, örökösének felkutatásán, a velük való kapcsolatfelvételen keresztül vezethet az út, erre azonban a jelen kiadás munkálatainak keretében nem volt lehetőségünk.

A levelezőtársak

Kis János levelezőtársai a következő csoportokba sorolhatók: 1. főúri támogatók és mecénások, 2. író-társak és barátok, 3. szerkesztők, kiadók, közvetítők, 4. a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben tisztséget betöltő személyek, lelkészek, tanítók, 5. családtagok, rokonok, 6. a Magyar Tudós Társaság vezetőségének tagjai, 7. intézmények tagsága, 8. elhunyt tisztségviselők és barátok családtagjai. Az egyes csoportok határait természetesen nem lehet élesen meghúzni, egy személy több csoportba is besorolható, hiszen ugyanahhoz a személyhez fordulhatott baráti magánlevélben és hivatalos ügyben is, mint például Döbrenteihez vagy Toldyhoz.

Az első csoportba gróf Festetics György, gróf Széchényi Ferenc és fia, gróf Széchényi István tartoznak, de idesorolható még gróf Dessewffy József és fia, Emil, és a nem főrangú, de jelentős pozíciókat betöltő mezőszegedi Szegedy Ferenc és chernelházi Chernel Dávid is.

A második csoportba Kazinczy Ferenc, Aranka György, Cserey Farkas, Döbrentei Gábor, Dukai Takács Judit, Berzsenyi Dániel, Szemere Pál, Horvát István, Helmecki Mihály, Rummy Károly György, Bitnitz Lajos, Guzmics Izidor, Toldy Ferenc, Bajza József, Fáy András, gróf Majláth János, Garay János sorolhatók.

A harmadik csoportba Péczeli Józsefet, Horvát Istvánt, Döbrenteit, Toldyt, Vörösmarty Mihályt, Székács Józsefet és Pucz Ferencet sorolhatjuk. Kis intézett levelet a Tudományos Gyűjtemény szerkesztőségéhez is, de idesorolhatjuk a Kis és Festetics György között közvetítőszerpet betöltő régi barátot, Asbóth Jánost, valamint a keszthelyi uradalom plenipotenciáriusát, Vadnay Károlyt is. Lehner Andrást is ebbe a csoportba sorolhatjuk, aki a győri énekeskönyvvel kapcsolatban közvetített Kis János és a győri gyülekezet között. Nyomdászokhoz és könyvkereskedőkhöz intézett levelei közül csak egy Felix Wachter nagyszombati könyvkereskedőhöz szóló levél másolata maradt fenn.

A negyedik csoportba Kis János szuperintendensként folytatott hivatali levelezésének címzettjei tartoznak, közülük itt csak néhány fontosabb nevet említünk meg: báró Prónay Sándor, gróf Zay Károly, Matkovich Pál, Gottlieb August Wimmer, Tatay Imre, Novák Jakab, Berke Mihály, Beliczay Jónás, Döbrentei Lajos, Haubner Máté, Lehr András, Turcsányi János, László Jónás, Dregaly Dániel. Ez az anyag irodalmi-tudományos szempontból csekély jelentőséggel bír, és terjedelme meghaladta volna a jelen kiadás kereteit, ezért e kötetben való közlésétől el kellett tekintenünk.

Az ötödik csoportba Kis János két fia, Lajos és János tartozik. Idesorolhatjuk Sztrókey Antalt is, akivel felesége révén állt rokonságban, de ő a második csoportba is besorolható.

A hatodik csoportba gróf Teleki József, gróf Széchenyi István, valamint a titoknoki tisztséget betöltő Döbrentei és Toldy sorolható.

A hetedik csoportba a Kis kezdeményezésére és diáktársaival közösen létrehozott Soproni Magyar Társasághoz intézett levelek tartoznak, de utalhatunk itt a már említett, egyházkerületéhez intézett kivonatos körlevelekre is. A Pozsonyi Magyar Egyesülethez intézett levél is idesorolható.

Az utolsó csoportba Berzeviczy Gergely, Kazinczy Ferenc és Szentgyörgyi József özvegye tartoznak, akikhez Kis férjük halála után kondoleáló levelet intézett.

A kiadásról

A Kis János által és a (csekély számú ismert) hozzá írott irodalmi-tudományos levelek együtt itt jelennek meg először, hozzáférhetővé téve a korszak kutatása szempontjából kiemelkedő interdiszciplináris forrásértékű anyagot a szakma és a szélesebb olvasóközönység számára.

Szövegközlés és szövegkritika: A kiadás a betűhív közlés elvét követi, de a ma már nem használatos jeleket (s, ő, ú változatai), valamint a több sorra kiterjedő idézetek jelölését külön jelzés nélkül modernizáltam, a levélíró vagy lejegyző eredeti kiemeléseit minden esetben megtartottam. Valamennyi levelet teljes szövegkritikai apparátussal láttam el, amely lábjegyzetekben kapcsolódik a főszöveghez. A szövegkritikai jegyzetek következetes elkészítését rendkívüli mértékben megnehezítette az a tény, hogy Kis János a szemproblémái miatt már az 1790-es évek végétől levelei nagy részét diktálta, csak az aláírás saját kezű rajtuk. Ezek a leírók íráskéjük, helyesírásuk és nyelvhasználati sajátosságai alapján meglehetősen heterogén csoportot alkottak, így számos esetben nem dönthető el egyértelműen, hogy egyes hibásnak tűnő szóalakok esetében emendálandó hibáról, vagy megtartandó, fontos művelődéstörténeti és nyelvészeti információkat hordozó sajátosságról van-e szó. A legfeltűnőbb sajátosságnál a főszövegben szögletes zárójelbe tett felkiáltójel jelöli, hogy nem a sajtó alá rendező átírási hibája. Gyakori problémát jelentettek a hiányzó vagy eldönthetetlen hosszúságú ékezetek és a hiányzó vagy olvashatatlan mondatvégi írásjelek, továbbá a bizonytalan nagyságú szókezdő betűk is, amely bizonytalanságokkal kapcsolatban nem mindig sikerült következetes megoldást találni, mivel a korábban már említett gyakorlati okokból elkerülhetetlen modernizációkon kívül minden esetben törekedtem a kéziratok eredeti sajátosságainak lehetőség szerinti legteljesebb visszaadására. A bizonytalan hosszúságú ékezetek esetében a mai helyesírást vettem alapul, ezt terjedelmi korlátok miatt külön nem jelöltem. A többi bizonytalanság a szövegkritikai részben fel lett tüntetve. Fontos megemlíteni, hogy a Kis János által saját kezűleg írt levelekben jóval kevesebb bizonytalanság vagy hiba található, mint a diktált levelekben, amelyeken többször az aláírással megegyező

kéztől származó, tehát autográf javításokat, utólagos kiegészítéseket tett, ezeket szintén jelöltem a szövegkritikai jegyzetekben.

A közölt levélszövegekben a következő szövegkritikai jelöléseket alkalmaztam:

A levélíró által törölt szavakat számozott lábjegyzetben csúcsos zárójelben közöltem, a lábjegyzet a törölt szó utáni szóhoz kapcsolódik. A szó belsejében végzett javítások esetében szögletes zárójelben a javítás módjáról is számot adtam, a számozott lábjegyzet a javított szóhoz kapcsolódik. A levélíró által betoldott szövegrészek esetében szintén számozott lábjegyzetben adtam számot a betoldás módjáról, amely az utolsó betoldott szóhoz kapcsolódik.

A levélíró lapalji jegyzeteit számozás nélküli, az eredetihez hasonló csillagozással jelölve közvetlenül az adott levél szövege után közöltem, így ezek egyértelműen elkülönülnek a számozott szövegkritikai jegyzeteimtől.

Saját javításaimnál az emendálás tényére számozott lábjegyzetben, szögletes zárójelek között utaltam, a zárójel után közölve a levélíró által használt hibás alakot. Emendálást csak az egyértelmű, értelemzavaró tollhibák esetében alkalmaztam, a hiányzó írásjelek pótlását is így jelöltem.

Az egyes levelekhez kapcsolódó, a levelekkel együtt található szövegmelléleteket szintén közöltem.

A magyarázó jegyzetek felépítése: Minden levél külön egységnek tekinthető, a magyarázatok ezek önálló értelmezését segítik, de az egyes levelek közötti összefüggések is jelezve vannak, hiszen számos magyarázat több levél kontextualizálásához is hozzájárul. Az egyes levelekhez tartozó jegyzetek tartalmazzák a közlés alapjául szolgáló kézirat lelőhelyét, az esetleges korábbi kiadásokat, a levél keletkezésével kapcsolatos, tartalmára is utaló kontextualizációt, a kézirat jellegzetességeire vonatkozó szövegkritikai magyarázatokat, és a tárgyi és nyelvi sajátosságokra vonatkozó magyarázatokat is.

A levelekhez tartozó magyarázó jegyzetekben az egyes személyek életrajzi adatai külön hivatkozás hiányában a következő, széles körben használatos lexikonokból származnak: Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* (SZINNYEI), *Magyar Életrajzi Lexikon* (KENYERES 1967–1969), *Magyar Katolikus Lexikon* (online változat).

A kötet végén egységesített listában szerepelnek a gyakran előforduló rövidítések és feloldásuk. A szövegekben szereplő egyedi rövidítések feloldását a jegyzetek között szereplő tárgyi és nyelvi magyarázatok tartalmazzák, megőrizve a szövegek eredeti sajátosságait, lehetőséget adva az olvasónak ezek önálló megfejtésére. Ez alól csak a speciális betűösszevonások és nyomtatásban vissza nem adható karakterek képeznek kivételt, amelyeket a főszövegben kurziválva oldottam fel.

A KazLev-ben már szövegszerűen kiadott leveleket terjedelmi okokból szövegszerűen nem közöljük, de a többi levél időrendi sorrendjébe beillesztve sorszámmal lettek ellátva megírásuk helyének és idejének feltüntetésével. Ezek beszkenvelt változata online elérhető, ahogy a levelek kontextualizációja szempontjából szintén megkerülhetetlen forráscsoportok, Kis János *Emlékezései* (K1s 1845, K1s 1846a, K1s 1890), valamint az akadémiai évkönyvek, névkönyvek és értesítők is.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik hozzájárultak a jelen szövegkiadás megvalósulásához:

Szilágyi Mártonnak, a posztdoktori kutatás témavezetőjének, akitől Kis János levelezése feltárásának és kiadásának ötlete származik, és aki a vele folytatott rendszeres konzultációk alkalmával mindig hasznos észrevételekkel segítette munkámat; Vitekné Balogh Piroskának, aki felhívta figyelmemet az MTA Posztdoktori Kutatói Programra; Debreczeni Attilának, az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport vezetőjének, aki biztosította az intézményi kereteket¹ a kutatás elkezdéséhez.

A kutatómunka során felkeresett kéziratárak és levéltárak munkatársainak a nélkülözhetetlen segítségért, akik közül név szerint is szeretném kiemelni Ásványi Ilonát, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatóját, Babus Antalt, az MTA KIK Kt. vezetőjét, Czenthe Miklóst, az EOL vezetőjét, Horváth Editet, a Berzsenyi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium könyvtárosát, Hudi Józsefet, a Pápai Református Gyűjtemények levéltárvezetőjét, Gáborjáni Szabó Botondot, a Tiszántúli Református Egyházkerület gyűjteményi igazgatóját, valamint Világi Dávidot, a győri Ráth Mátyás Evangélikus Gyűjtemény gyűjteményfelelőjét.

Lektoraimnak, Fórizs Gergelynek és Vaderna Gábornak, akik észrevételeikkel és tanácsaikkal nagymértékben hozzájárultak a kiadás magas szakmai színvonalához. A lektorok munkáját részben az „Irodalmi nyilvánosság a polgárosuló Nyugat-Magyarországon, 1770–1820” Lendület Kutatócsoport támogatta.

Robotka Andreának, az NKE EJKK Politika- és Államelméleti Kutatóintézet titkárságvezetőjének a kiadással kapcsolatos adminisztratív teendők precíz és gördülékeny intézéséért.

Végül, de nem utolsósorban Hörcher Ferenc kutatóprofesszornak, az NKE EJKK Politika- és Államelméleti Kutatóintézet igazgatójának, aki nélkül a jelen kiadás nem valósulhatott volna meg.

Budapest, 2021. március 1.

Tóth Kálmán

¹ Kis János levelezésének feltárását és kritikai kiadásra történő előkészítését az MTA Posztdoktori Kutatói Program 2013 támogatásával az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport intézményi keretében kezdtem el.

Levelek

[Vákát oldal]

1. Kis János id. Péczeli Józsefhez, Sopron, 1790. február 2.

Nagy Érdemű, Túdós, Tisztelendő Uram.

Az a' nemes Szív, melly Tisztelendő Uramnak betses írásaiban olly igen ki-tetszik, úgy meg-hatotta már régtől-fogva szívemet, hogy sok ízben minden úttal-móddal igyekeztem ahoz való mély tiszteletemet nyilvánosságossá tenni. De mindeddig ezen kívánságomat bé-teljesíteni nem mérészlettem, 's inkább akartam hallgatva Tiszt. Uramnak fényes érdemeit tsudálni, mély tudományját hasznomra fordítani, igaz Keresztyénhez illő hazafjúi nagy szívét mindennél fellyebbre betsülni, 's a' mennyire lehet követni, mint az én sikeretlen levelemmel Tiszt. Uramat a' világnak 's kedves Hazánknek javára tzélzó dolgaiban hátráztatni. Most mindazonáltal olyan dolog adván-elől magát, a' melly felől semmi Esmérősemtől elegendő tudósítást nem reménylhetek: bátorkodom Tiszt. Uramhoz egy alázatos kéréssel folyamodni; annyival-is inkább, minthogy erőssen meg-vagyok arról győződve, hogy az én, tsupán tsak nyelvünknek szeretetétől gerjesztett, igyekeztem, bizonyossan kedvet fog Tiszt. Uram előtt találni. – Jó ideje már, hogy némelly magyar könyvekben együtt-is másutt-is a' Kassai Múzséumnak emlegetését olvastam. Mihelyt léte felől leg-kevesebbet tudtam, azonnal mindenképpen azon igyekeztem, miképpen juttathassam azt kezemhez. Mellyre-nézve meg-jelentettem némelly jó barátimnak az én² szándékomat; 's tsak hamar meg-eggyeztünk benne, hogy mi azt együtt meg-fogjuk hozatni. Minthogy pedig semmi hír-adást felőle nem olvastunk, 's nem-is találtunk többet róla sehol, mint a' mennyit a' Magyar Virgilius tóldalékjából tanulhattunk: mind eddig igyekezetünket végbe nem vihettük. Nem tudván hát más módot ki-gondolni, Tiszt. Uramhoz fordulunk, alázatosan kérvén, méltóztassék erőtlen szándékunkat elébb segélleni, 's bennünket egy két szóval tudósítani: hol lehet a' Kassai Múzséumot találni, miképp juthatunk hozzá, mi az árra, mikor kezdték írni, hány darab van itt kinn, kik írják? és más ide tartozó dolgokról, a' mellyeket Tiszt. Uram szükségesnek gondol lenni.

Sokról kellene még tudakozódnom Tiszt. Uramtól (mert mire nints egy tanulni szerető, tudatlan ifjúnak szüksége?); de nem örömet akarnék még több alkalmatlanságot okozni Tiszt. Uramnak. E' kettőt mindazonáltal meg-nem állhatom, hogy ne kérdezzem: 1) Kiket tart Tiszt. Uram nemzetünknek leg-classicusabb Prósaistájának 's Poétájának, 's mitsoda renddel következteti őket³ egymásra? (Az önnön szép munkáji 's Faludy Ferentz írásai mindnyájunknak esméretesek 's kedvesek) 2) Mi módon 's honnét tudhatnám én meg, millyen uj könyvek jöttek-ki Hazánkban az el-múlt esztendő-tizedben, 's kik legyenek virágozni kezdő litteratúránknak forróbb kedvellőji 's buzgóbb gyarapítóji; hol laknak azok, mitsoda tisztséget 's titulust viselnek? – Minden igyekezetem arra tzéloz, hogy édes Hazánknek boldogságának előbb-vitelében valaha mennél hathatóssabban munkálkodhassam. Erre nézve egyik szent kötelességemnek tartom azt-is, hogy a' mi

² [emend.:] azén

³ következteti [sor fölött betoldva:] őket

szép nyelvünknek meg-tanulásában magamat tellyes tehetségem szerént gyakoroljam. Különös indulattal-is viseltetem ahoz mindenkor, valamiólta-tsak fel-kezdettek egy kevésé nyílni értelmeknek szemei. De, egyéb foglalatosságimon, 's időmnek héjjánosságain kívül, a' Németh, Deák, Görög, Frantz, Olasz, Anglus és Zsidó nyelveknek (még pedig nagy részént minden mester nélkül való) tanulása igen meg-akadályoztatott ezen kötelességemnek végbe-vitelében. És noha most, a' tudományoknak-is sokkal tere-sebb mezeje van előttem, dolgaimnak száma-is sokkal nagyobbra nőtt, mintsem ez előtt volt; noha az el-kezdett nyelveknek tanulásán, 's értelmeknek a' tudományok által való világosításán kívül, szívemnek jobbitása, 's nemesítése, ízlésemnek pallérozása-is fontos kötelességemmé lett; noha egészségemnek változó-volta sem kevés bajt s gondot okoz:⁴ de, mind ezek ellent nem állván, első gondjaimnak egyik tárgya mindenkor anyai nyelvem fog-lenni, és sokkal nagyobb buzgósággal kívánom azt ezután tanulni, mint ennek előtte. 'S ez az oka miért hogy első kérésemmel-is terhelni merem Tiszt. Uramat. – A' másikat pedig a' mi illeti, nem tsupán újság-szeretésből kérdelem, hanem azért, hogy meg-tudván, kik legyenek Hazánknek érdemesebb fiai, azokat idején meg-esmérni, betsúltni, tisztelni, szeretni tanuljam. Noha tsak magában-is igen illetlen a' Hazabéli dolgokról olly keveset tudni, mint mí eddig tudtunk. A' kül-földi mindennémű dolgokról, valamennyit kívánok, annyit tanulhatok az itt lévő nagy érdemű Tiszteletes és Prófessor Uraknak adakozásokból, a' kiknek különös jó-akarattal ditsekedhetem. De Hazánk⁵ tudománybéli állapotjára-nézve tsak nem Egyiptomi setétség vala még eddig rajtunk. Most már, miólta egynéhány Magyarok öszve-állottunk, és a' Mindenés⁶ Gyűjteményt, Hadi-történeteket^{*} és a Kurírt olvassuk, kezd lassan-lassan nálunk-is hasadni a' Hajnal. Könnyen által látja hát Tiszt. Uram melly igen szükséges légyen a' második kérésem. De igen kételkedem benne, hogy eleget-tehessen Tiszt. Uram az én kérésemnek; mert nehezen van minden magyar könyveknek nyomtatott Catalogussa, annál inkább ollyan könyv, a' mellyben a' most élő Tűdósoknak neveik, tisztségek, lakások 's írásaik rövideden meg-vólnának irva. Ha van; kérem szeretettel Tiszt. Uramat jelentse-meg azt nékem.

Még egy kis újsággal kívánok kedveskedni Tiszt. Uramnak. Az egyik itt való könyv-kötő, Némethi Mihály Úr, meg-ígérte, hogy Sz. György napkor Magyar Lese-kabinétet fog-fel-állítani. Ura leszsz é szavának, bizonyossan nem tudom; azt tudom, hogy én és az én⁷ két leg-jobb barátim Németh László és Potyondi László, minden tőlünk ki-telhető módon, 's még, a' mennyire szegénységünk engedi, pénzel-is készek vagyunk ezen szándékát előbb segíteni. Óh beh szeretném! óh melly igen-igen szükséges vólna!!! 'S erre nézve-is még egy okom vagyon útolsó kérésemnek meg-újítására. – De ideje már, hogy egyszer véget vessek kérdegelésemben. Botsásson meg, igen szívem szerént

⁴ lett; [lap alján betoldva:] noha egészségemnek változó-volta sem kevés bajt s gondot okoz:

⁵ [emend.:] Hazánk'

⁶ [jav. ebből átírással:] mindenés

⁷ [emend.:] azén

kérem, Tiszt. Uram e' nem várt mérészségemért, s hitesse-el egészszen magával, hogy feddhetetlen szívből és szándékból irt, valamit irt.

Nagy Érdemű Túdós Tiszt.
Uramnak hóltig háládatos, igaz-
szívű tisztelője Kis János.
Az Ev. Gymn. I Classisának tagja.

Sopronban. 2dik Febr. 1790.

U. i. Mikor már egészszen megirtam leveletem,⁸ akkor jutott eszembe, hogy jó vólna Némethi Mihály könyvkötő Urral szóllanom. 'S különös örömmel értettem tőle újra nem tsak az elébbi fogadásának meg-erősítését, hanem ezen szándékának végbe-vitelében való szíves igyekezetét-is. Annak előtte-is volt már ez a' fel-tétele; de minekutánna a' Minde-nes Gyűjteményben való serkentést néki meg-mutattuk, egészszen fel-gerjesztetett arra, hogy Nemzete hasznára s nyelvének dítőségre Magyar Lesekabinétet állítson-fel. – De sok nehézségek vagynak előtte, a mellyek öt meg-akadályoztathatnák, 's a' mellyek eránt, igen kért, hogy Tiszt. Uram tanátsát ki-kérem.

1) Nem tudja millyen magyar könyvek vagynak. Catalogust sehol se kaphat. – Meg-akarna pedig többnyire minden magyar könyveket (ollyikból több nyomtatványokat-is) szerezni, a kik mostanában jöttek s ezután jőnek-ki.

2) Nem tudja honnét hozathassa-meg őket. – A' hol esmérősei vagynak, rész-szerént éppen nem kaphatja, rész-szerént sokkal drágábban, mint a nyomtatás helyén vagy közel ahoz. Illyen helyeken pedig még senkivel sinsz elegendő esméretsége, mert még ifjú ember; noha mind mesterségét jól érti, mind tehetsége elegendő van. Szüksége van hát ollyan emberre, a ki minden kívántató Magyar könyveket, mikor szükségesek vólnának illendő árráért meg-küldené hozzá. – Ezekre nézve nagy alázatossággal kérem Tiszt. Uramat, méltóztassék bennünket okos tanátsával meg-örvendeztetni, s rövideden meg-irni: mitsoda városokban, vagy mitsoda könyvekben lehet magyar könyvek catalogussát találni; hogyan juthatna leg-kevesebb költséggel hozzájuk; eggy szóval hogyan fogjon ezen dologhoz, hogy mind magának, a mennyire lehet, leg-kevesebb költségébe kerüljen, mind az Olvasóknak kedvek szerént járjon. – Tiszt. Uramnak nyelvünkhez való forró szeretete, s embereket-szerető szíve a' legédesebb reménységgel bíztat bennünket. – –

Talám kívánja-is tudni Tiszt. Uram, ki légyen az, a' kinek minden reménysége ellen illy hoszszú levelét kell olvasnia? – Eggy szegény, de igen jószívű, Paraszt szántó-vető embernek 19 esztendő fija az, a ki már nyoltz esztendőktől fogva él az itt lévő érdemes Tanítóknak tanításokkal⁹ s kivált-képpen való szeretetekkel – a kit, egyébb környül-ál-lásain kívül, eggy darab-időtől fogva az ő változó egészsége gyakorta-való tartós gon-

⁸ [emend.:] leveletem.

⁹ [emend.:] tanításokkal

dolgozásra szoktat – a ki a tudományokat-is csak nem az imádásig szereti ugyan; de a ki az ő szívének napról napra való szépítését tartja leg-szeptségesebb kötelességének.

Ezen tsekély verseimet el-nem mérészlettem volna küldeni, ha azt nem reménylettem volna, hogy Tiszt. Uramnak minden hijjánosságok s alá-valóságok mellett-is igyekeztemnél fogvást kedvesek fognak lenni.

Még-eggy jut eszembe: vagynaké más Magyar Journálok vagy újságok a Mindenes gyűjteményen, Haditörténeteken s a Kuríron kívül? – Nem intempestiva curiositasé kérdeni: Kik a Hadi Történeteknek érdemes Iróik? Vagynake sokan Tiszt. Uramnak a' Mindenes Gyűjteményen munkálkodó Társai?

Ha méltóztatik Tiszt. Uram hozzám levelet küldeni, ezzel a meg-határozással útasítsa: az első Classisban lévő Kis Jánosnak; mert többen vagyunk ilyen néven.

* ezeket éppen ma vettük leg-elősszer.

**2. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Regmec, 1793. július 27.
(KazLev II. kötet, 424. levél)**

**3. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Regmec, 1793. július 27.
(KazLev II. kötet, 425. levél)**

**4. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Nagyvárad, 1794. március 4.
(KazLev II. kötet, 436. levél)**

**5. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Nagyvárad, 1794. március 4.
(KazLev II. kötet, 437. levél)**

**6. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Regmec, 1794. március 17.
(KazLev II. kötet, 438. levél)**

**7. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Regmec, 1794. május 11.
(KazLev II. kötet, 445. levél)**

**8. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Bacchusznak Pataki hegyeiről,
1794. október 6. (KazLev II. kötet, 453. levél)**

9. Kis János a Soproni Magyar Társasághoz, Nagybaráti, 1796. június 15.

Kedves drága Barátim!

Noha magános környüállásaim már régen megakadályoztattak engem a' Veletek való közelébbi egyesüléstől: még is gyakorta Közöttetek voltam gondolatomban, 's mindenkor forrón részt vettem szép igyekezetitekben. Most valamivel több ürességem lévén mint elébb, felőletek is többet gondolkodhatom. Akartam is már egynéhány ízben Nagy-Baráti predikátorságottól fogva Hozzátok írni 's Tőletek a' Társaság' állapotjáról értekezni; de mind eddig tsak az akarathál maradt. Prof. Németh László Barátomtól tudtam meg a' minapában, hogy minden Társtól esztendőnként valamely munkát kívántok. Jó szerentsét kívánok ezen jó intézethez, a' melly minden kétség kívül nagy gyarapodására szolgál a' Társaságnak, ha annak tagjai reá állanak. Én az én részemről örömet megeggyezek Veletek 's talám már eddig is küldöttem volna valamitskét, ha végzésteket tudtomra adtátok volna. Ez úttal küldöm némely verseimet 's verseim' tördelékit, mellyeket tsak ugyan rövid idő múlva egyébb elébbeni próbáimmal együtt kinyomtatatni 's kinyomtatva Veletek is közleni akarok. Most előre tehát tsak mint egygy kóstolól 's tsupán tsak olvasás végett adom ezeket, a' mellyek szerentsémre kétszer levagynak írva, kezetekbe.

Eggszersmind egész szeretettel kérlek Benneteket, kedves Társaim, hogy engem a' Társaságnak mostani állapotjáról, rendtartásairól, Sopronban lévő Tagjairól 's a' t. mennél elébb tudósítani ne sajnáljatok. Igen nagyon leköteleznétek azzal is, ha a' két három utóbbi esztendőkből elolvasott 's a' jegyzőkönyvbe béíratott jelesebb munkákat, kivált képpen a' költeményes darabokat valami módon elolvasás végett velem közölnétek. Különösen kérem Poëta társainkat, hogy tőlem ezt a' szívességet ne fogják meg; de: Prosaistainknak is nagy köszönettel fogok ér'tte¹⁰ tartozni. Éljetek bóldogúl, fussátok tovább is szokott buzgóságtokkal a' ti szép pályátokat 's szeressétek tovább is

Nagy Baráti Jun. 15dikén 1796.

hív barátotokat
Kis Jánost.

U. í. A' mit hozzám küldeni akartok, tsak Németh László Barátunkhoz útasítsátok Györbe, akár póstán, akár, a' mi még jobb, adandó alkalmatosság által fogjátok küldeni.

¹⁰ fogok [sor fölött betoldva:] ér'tte

10. Kis János a Soproni Magyar Társasághoz, Nagybaráti, 1797. február 26.

Kedves Barátim!

Vissza küldöm ez alkalmatossággal köszönettel¹¹ jeles munkátskáitokat, mellyeknek hozzám küldésével engemet megtiszteltetek; semmit sem fogván itt belőlök, kivévén azt a' gyönyörűséget mellyet olvasások szerzett. Úgy tetszett énnékem, mikor azokat olvastam, mintha meg-annyi gyenge virágoknak kellemetes illatját szívtam volna bé egy gyönyörű tavaszi reggelen, 's újra feléleszteték bennem arról a' bódog jövődőről való reménységemet, mellyben a' tudományok' 's szép mesterségek kegyes ereje Hazánknak gyönyörű mezeire is elhat. Adják az Egek, hogy mennél előbb tellyesedjék bé ez az édes álmom, 's tegye semmivé bétellyesedése azt a' szomorú képzelődést-e vagy vélekedést, melly még a' jövő Századnak nagy részét is nem Venus kies myrtus erdeivel 's Apolló ditsőséges laurusaival, hanem gyászos Cyprus erdőkkel akarja festeni Pannónia' termékeny tartományait!

Az utóbbi képnek meghazuttolása egyedül csak a' jóra 's nagyra termett Hazafiaknak nemes szívűségek 's fáradhatatlan szorgalmatosságok által mehet véghez a'¹² mi hazánkban, melly, Attikának truttzára, mindenben termékenynek látszik lenni, kivévén a' tudományok virágjait. – Annyival inkább sajnálom, hogy, a' mint illetődött szívvel írjátok, némeltyekben olyanokban is meghűlt a'¹³ Mu'sák' szeretetének legalább a' Hazai Literatura eránt való enthusiasmusnak szent tüze, a' kiktől sokat vártatok.¹⁴ Ennek talám valamennyire elejét vehetnétek, ha az Oskolákból kilépett idősbb társaitokat ottan ottan, (mint engemet a' minapában) foglalatosságitokról 's a' Társaság' állapotjáról tudósítanátok 's tőlök viszont mit dolgoznak megkérdeznének. Azonban ez csak egyik Társatok' vélekedése.

Én valamint ezután úgy most is kívánok a' mit lehet Veletek rólam 's tőlem közleni. Most többnyire Knigge (Ueber den Umgang mit Menschen) fordítására szánom üres óráimat. Verseim már Landerernél vagynak Pesten: nem tudom mikor végzi nyomtatásokat; sőt azt sem tudom, ha már elkezdette-e. A' többi foglalatosságimról másszor bővebben.

Buzgóságtokhoz 's ditséretes igyekezetitekhez egész szívemből kívánok jó szerentsét, mint

Nagy Baráti Febr. 26dikán 1797.

egyenes szívű barátotok 's társatok
Kis János

U. i. Ez úttal egy Hagedornból való fordításomat küldöm, próbáljátok meg ha lehet-e olvasni. A' leírás nálom a' legnehezebb 's gyakran lehetetlen munka.

¹¹ [jav. ebből áthúzással:] köszönettel<,>

¹² véghez <e> a'

¹³ a<z> [jav. ebből áthúzással:] a

¹⁴ várt<á>tok. [jav. ebből áthúzással:] vártatok.

11. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1797. június 30.

Nagy Baráti, Győrtől egy órányira. Jun. 30d. 1797.

Nagy Érdemű Tudós Hazafi!

Mind eddig visszatartóztatott rész szerént a szemérem, rész szerént a tisztelet a levél-irástól, melyre Hozzád való forró szeretetem már régtől fogva ösztönözött. Most, midőn az érdemnek egyik legszebb pályáján Téged követni akarlak, nem csak illendőnek, hanem kötelességemnek is tartom Veled, mint literaturánk első rendbéli veteranusával, megismerkedni, s ha megengeded, barátságosan kezét fogni.

Eltökélttem magamat arra, hogy a tudományokkal való foglalatosságomnak némely gyümölcseit ottan ottan közrebocsássam, ha különben a külső körülmények szándékomat győzhetetlen akadályokkal nem gátolják. Vajha mindenkor kedves lenne áldozatom az igazságnak s a virtusnak, ezen jóltéví istenségeknek, *quarum sacra fero, ingenti percussus¹⁵ amore.*

Már rész szerént egészen, rész szerént csaknem egészen készen vagynak következő munkáscskáim: 1. Költeményes próbák. (Ezen mintegy 12. árkosból álló kézírásom már három fertály esztendőttől fogva hever Landerernél Pesten.) 2. Kalendárium és zsebbevaló könyv azoknak, a kik az olvasásban hasznos gyönyörködtetést keresnek. 3. Meiners oktatása, mint kellessék az ifjaknak haszonnal olvasniok, excerpálniok, s magokat az írásban gyakorolniok. A legjobb olvasni való könyvek rövid lajstromával megbővítve. 4. Az emberekkel való társalkodásról. Németből báró Knigge szerént, némely változtatásokkal. Három darabban. 5. Erkölcsei próbák. Az ifju asszonyok számára. Németből. – A második szám alatt nevezettben ezek a darabok vagynak: I. Folyóbeszédben: A boldogságról. (Anacharsis utazásából.) 2. A régieknek némely innepei. (Flora nevű német Journálból.) 3. Emberiség és szerelem. Anecdota. (Ugyanabból.) 4. A bagdadi fősvény kalmár. Napkeleti rege. (Németből.) 5. A vad ember és az eurpai ember. (D'Arnaud után.) 6. A szánakozás ereje. (Ugyan a szerént.) II. Versben: 1. A haza szeretete. (Voss után.) 2. Bucsúvétel az ifjuságtól. 3. A módi. (Bernis után.) 4. Horatius. (Hagedorn után.) 5. A házassági élet boldogsága. 6. Elegia aratáskor. (Scott után.) 7. Wieland Muzárióának első könyve. Ezt a zsengetmet Néked bátorkodom szentelni, ha az első két vagy három hétben tudósítani méltóztatol, hogy nem veted meg csekély, de tiszta indulattal nyújtandó áldozatomat. – Valamint csak lehet, sietnem kell a nyomtatással; mert, ha a közönséges kalendáriumok elébb ki fognak terjesztetni az országban, félő, hogy az én, egyéberánt is szokatlan formájú, könyvecskémnek nem találkoznak vevői.¹⁶

Munkáim kiadásában a legnagyobb akadály az, hogy illendő feltételek alatt nyomtatót nem találok. Ingyen, vagy 10–15 exemplárért kézírásomat, megvallom, általadni nem akarom. Jövedelmemet, mely egyéberánt is igen kevés, a nyomtatásra kockáznom nem

¹⁵ [emend.:] percussus

¹⁶ [emend.:] vevői

lehet, nem is szabad. Segedelmet a nagy uraktól koldúlni szégyenlek. Arra határoztam végre magamat, hogy, ha mágnásaink vagy más gazdag hazánk fiai közül valakit tudnék nemzeti literaturánknak buzgó szeretőjét, ahhoz folyamodnám oly kéréssel, hogy bőségből jó szándékomat nemes szívvel mozdítaná elő, adna a nyomtatásra pénzt, osztaná meg velem a nyereséget, ha pedig a nyomtatványok nem kelnének, áldozná fel egynehány forintját, s viselné maga a veszteséget. De minthogy kihez folyamodjam ily kéréssel, nem tudom, s kérésemnek kinevettetésétől is, legalább megtagadtatásától félek, még talán először Kniggemmel a praenumeratio utját fogom megpróbálni. – Te, a ki Ewáldot oly szép magyar ruhába öltöztetted, s a tudományokhoz való szeretetednek oly sok szép más jeleit adtad, nem fogod magad megalacsonyításának tartani, ha tapasztalásidből egy olyan ifjabb barátodnak tanácsot adsz, a ki ugyan a tudományokat egész szívéből s szintén oly tisztán s interessentia nélkül szereti, mint akárki, s a józan megvilágosodást is szintén oly buzgón kívánja terjeszteni; de mindazonáltal munkájából tisztességes jutalmat kívánni nem csak illendőnek, hanem környülállásira nézve szükségesnek, sőt ugyan kötelességében álló dolognak is tartja.

Későn veszem észre, hogy hevenyében minden illendőség ellen, igen is sokat csevegtem magamról, s más szükséges dolgoknak írására nem hagytam sem időt, sem helyet. Régen akartam már az erdélyi magyar Társaságról valamely közellévő tanúnak bizonyosságát hallani. Kicsoda tudósíthatna arról jobban, mint annak feje, Aranka. A szerencsétlen Kazincy nekem is küldött a hívó levelekből egy nyomtatványt; s ezen megtiszteltetésem kötelességemmé tenné ezen tudakozódást, ha mindjárt az aféle hazafiúi nemes igyekezetek eránt, a milyen az erdélyi magyar Társaság, annak szíve hideg lehetne is, a ki maga is, még szinte gyermekségében, legalább első ifjúságában, olyan forma dolgokról álmodozott, mikor nagyobb entuziazmussal, mint értelemmel a sopronyi tanulók Társaságának¹⁷ lételt adott. – Egy magyar Journál kiadása felől való igyekezetünkben is tanácsoddal s itéletteddel fogok rövid idő múlva élni, ha megengeded, és ha barátimmal elébb bővebben beszélhetek, a kiknek plánumom már kezekben van.

Hát Te, erdélyi Phoebusunk, miben foglalatoskodol, s mit csinálnak vezérlésed alatt az erdélyi Músák? Éljen soká s szerencsésen ezeknek s ezek által mind a két magyar hazának díszére, s méltóztasd szeretetedre

egyenes szívű tisztelődet
Kis Jánost.

Ha válaszolni méltóztatol, úgy adressáld Győrön által (akár ott lakó doctor Szent-Györgyi barátomhoz, akár egyenesen hozzám Nagy-Barátira) válaszodat, mint egy becsületes luth. predikátorhoz szokás; jóllehet ezt a levelet nem a predikátor, hanem a Músákat szerető Kis írta, nem is a consiliarius, hanem a Músáktól szeretett Arankához.

¹⁷ [emend.:] Társaságának

12. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1797. augusztus 11.

Nagy-Baráti, Aug. 11d. 1797.

Nagy Érdemű Tudós Hazafi!

Tetézett mértékben bételjesítetted azon reménységemet, melyet bennem a tudományok pályáján gyűjtött érdemeid emberszerető nemes szíved felől támasztottanak. Félve s tartózkodva merészelttem barátságodat kérni; Te pedig kiterjeszted, úgy szólván, karjaidat az enyim után. Hitesd el magaddal, Uram s Drága Barátom, hogy erántam leveledben kinyilatkoztatott szeretetedet megérdemelni teljes tehetségemből igyekezni fogok; s ha a megesmért Jó és Szép eránt való buzgóság az esméretben naponként való nevededésnek kívánásával együtt szeretetedet s barátságodat maradandóvá teheti, bizonyos is vagyok benne, hogy mindenkor barátok leszünk.

A könyvnyomtatásról adott tanácsodnak köszönettel hasznát fogom venni, a mennyiben a környülállások engedik. De a mostani szűk világban a könyvvarusok sem könnyen vállalják¹⁸ magokra akármely könyvnek is a magok költségén való kinyomtatását. Ugyanazért a már említett munkácskáim, jóllehet mindegyig készen vagynak, hihető, hogy még egy ideig heverni fognak kézírásban. Az egy Zsebbéli könyv keresi már jó időtől fogva a sajtót; ennek pedig a közönséges akadályokon kívül, egy nem reménylett gát is vettetett eleibe a pozsonyi censor által, a ki idétlen buzgóságtól vezéreltetvén, minekutána egy darabig a msot magánál tartotta, végre azzal a felelettel adta vissza, hogy szemtelen politicabéli dolgok is vagynak benne, nem subscribálhatja. De minden órán várom azt az alkalmatosságot, mely által Bécsbe küldhessem, a hol, csaknem bizonyos vagyok benne, hogy vagy semmit sem, vagy felette igen keveset fognak kitörölni; s reményilem, nem sokára megítélheti a részre nem hajló közönség, micsoda szemtelenség van ezen igen ártatlan könyvecskében. Minthogy ajánlásomat szemérmességéből el nem akarod fogadni, csak aligha minden keresztatyá nélkül nem lép a kereszttyenség közé.

Kivánságodra ime közlök veled egy plánumot v. inkább proiectumot a gondolatunkban forgó Journálról. Azok, a kikkel erről a dologról gondolkodtam, prof. Németh László, doctor Szent-Györgyi József, és prókátor Lehner András barátim Győrben; és prof. Ásbóth János úr Késmárkon. Ezt a proiectumot, mely ide van rekesztve, már egynéhány hónappal ez előtt adtam barátim eleibe, s egyik öszvegyülésünkben elővettük ezt és egy másikat, a melyet csaknem ugyanazon egy időben küldött Ásbóth barátunk, s azt végeztük, hogy a kettőt forraszszuk egybe. Csak hamar az után az insurrectio lár-mája és egy más különös környülállás akadékat vetvén dolgunkban, a most folyó Aug. hónapra halasztottuk a végső kidolgozást, s most minden napon várjuk Késmárkról prof. Ásbóth urat. – Minthogy azonban mi ezen feltételünkben, ha valamire mehetünk is, sietni nem fogunk, a magam nevében s társaim nevében is szeretettel kérlek, ne sajnáld első leveledben az én plánumomról itéletedet megírni. Nem lehetne-e úgy intézni a dolgot,

¹⁸ [emend.:] vállaljak

hogy Ti is egyesítenétek velünk magatokat, s auctoritástok által nyernétek meg több érdemes írókat az együtt dolgozásra. A nyomtatás az erdélyi Társaság költségén lehetne, ha kitelhetnék. De a planumban elébb legalább a rendes munkás társaknak meg kellene egyezniük. Azonban ítéletedre hagyok mindent.

Az erdélyi tudós Társaságba való felvételt úgy nézem, mint különös megtiszteltetést. Méltóztasd magadat is, nagy érdemű társaidat is a felől bizonyossá tenni, hogy mindent el fogok követni, a mi csekély erőmtől kitelhetik, a mivel megbizonyíthatom, mely igen becsüljem nemes igyekezeteket, s mely háladatos szívvel fogadjam azt a szép koszorút, melylyel kevés iparkodásomat is megkoronázzátok. De méltóztassál egyszerűm mind a Társaság belső mivoltáról is, minden környülállásairól is oly bőven tudósítani, mint időd engedi, hadd tudhassam, mi légyen kötelességem, mivel találhatom leginkább kedveteket. Az-e még eddig is a Társaság plánuma, melyet a hívó levél magában foglal stb. – Kik volnának alkalmasok társaknak? Ezen kérdésre leginkább Ásbóth és Németh prof. barátimat bátorkodom ajánlani munkásoknak; jóltévőknek egynéhány fiatal jó igyekezetű prókátorok annyiban talán qualificálnák magokat, hogy esztendőnként 5. Rfirt megfizetnének. Ha ez elegendő tulajdonság-e, add tudtomra; azonnal meg nevezem őket, s az alatt még többekről is gondolkodom.

Hogy verseimet nem csak figyelmetes olvasásodra, hanem megítélésekre is méltóztatad, szívesen köszönöm. Cselekedjél, kérlek, többszer is ily barátságosan velem. Mindenkor szerencsémnek fogom tartani, ha tudós jegyzéseidet olvashatom; sőt, igen szerencsés lennék, ha velem egy tudós levelezést kezdeni méltóztatnál, melyben mind philológiabéli, mind, ha tetszik, más tárgyakra is kiterjeszkedhetnénk, s egymásnak gondolatainkat, mint liberalis emberekhez illik, szabadon s barátságosan megmondhatnánk s szükséges okokkal támogathatnánk; így talán egyikünk sem veszene, én pedig nyernék is sokat. Ezt annál inkább kívánnám, mivelhogy még eddig a magyar irás teoriájában Tőled nagyon különbözök, és hogy a magam vizsgálódása által valaha Veled megegyezhessek, nem reménylhetem. – Még egy két szót a papságról. Azzal vádolsz, hogy verseimmel ezt sértegetem. A vallást s annak hív szolgálit senki inkább nem becsülheti, mint én; ezt, úgy gondolom, minden gyanuságon kívül teheti A valláscsúfolók ellen írt s tavaly ki is nyomtatott versem. Ebből, mihelyt Pestre alkalmatosságom lesz, küldök exempl. Festésemnél nem is csupán az elfajúlt papok, hanem általjában mindenek voltak eszemben, a kikre reájok illik, olyanok pedig sokan vagynak. De csakugyan magam is általláttam előre, hogy igen komorak s igen fekete festékűek verseim, azért félben is hagytam.

Magamat barátságodba ajánlván vagyok

hív tisztelőd
Kis János.

Egy magyar Journálról való proiectum.

Ezen végére siető századunknak utolsó tizede majd annyi magyar folyóírást látott meghalni, mint esztendőket. A Mindenés gyűjtemény, a Magyar Museum, az Orfeus, a Helio-

koni virágok, az Urania, a Parnasszusi időtöltés stb. mind ebben jutottak, rövid pályafutás után, gyászos végökre. Alig tetszetek fel literatúránknak derülni kezdett egén, azonnal, mint megannyi tündérragyogványok, hirtelen el is tűntek szemeink előtt. – A hazafiúi buzgóságnak ennyi hajótörései, úgy látszik, méltán elijeszthetnének akárkit is hasonló próbáktól; kivált most, midőn a fegyverek zörgése még a Múzsák hív tisztelőit is fel-lármázza édes foglalatosságokból, s a közönséges figyelmeztést s várakozást egészen maga felé vonja. Mindazonáltal nemzetünknek az eféle írásokból származható nyeresége megérdemli, hogy több rendben is próbáljanak vele szerencsét a jó igyekezetű hazafiak.

Egy ilyen munkát szándékozunk mi fertályesztendőnként ily cím alatt: Flóra kiadni, melynek fő célja a gyönyörködtetés, de a hasznos gyönyörködtetés léssen. A természetben virágzás nélkül nem várhatunk gyümölcsözést; akármely nemzet kulturájában sem kedveskedhetnek a mélyebb tudományok gazdag aratással, míg a szép mesterségek tavasza nem virított. Ha azt akarjuk, hogy a józan okosságunk megért gyümölcsseit teremhesse hazánk, szükség, hogy a képzelődésnek virágjait gondos dajkálkodással ápolgassuk. A tudományokat mindenkinek előtte az ifjúsággal kell megszerettetni, mely oly örömet szeret mindenütt virágokat szedni; ugyanazért meg kell rózsákkal hinteni azt az utat, mely azoknak dicső templomához vezet. Egyéberánt is nemzetünknek az a része, melynek magyar könyvekre legnagyobb szüksége van, ha nem családunk, épen most áll azon a grádícson, melyen néki a szépségnek bájoló ereje által kell az igazságnak nyomozására édesgettetni. Erre nézve ezen munka főképen kellemetessége által igyekezik olvasóinak tetszeni, s azokat gyönyörködtetve kívánja tanítani, a bölcs természetet választván mesterül, mely a gyönyörűséget csaknem minden munkáiban párosítja a haszonnal.

A mi pedig Flóránknak belső elrendelését illeti, annak virágjait (minthogy a magunk erejéhez nem bízunk eléggé) többnyire más tudós nyelveken írt halhatatlan munkákból fogjuk szedegetni, s hazai földünkre általplántálni. Valamint egy felől minden mélyesges feszegetések, s száraz szörszálhasogatások, úgy más felől minden gyermekjátékok, s olyan vitatások ki lesznek belőle zárva, melyek vagy a mostani időknek környűllássa, vagy más okokra nézve valamely villongásra csak messzűnően is alkalmatosságot adhatnának. A mely kert a Tavasz istenasszonya védelme alatt van, illő, hogy, mint a szép természet, inkább isteni harmóniát s egyességet leheljen minden szívekbe, melyek benne keresik gyönyörűségüket. – Szívet nemesítő versek; a történetekből, kivált nemzetünk történeteiből vett szép darabok; nevezetes emberek életének leírása; különbözőféle erkölcsöknek s szokásoknak a legjobb utazók után való lerajzolása; az élet filozofiját, a szép literatúrát, s a természeti tudományokat tárgyazó rövid értekezések, beszélgetések, levelek, filozofusi lélekkel írott szívreható erkölcsi mesék, kellemetes anekdoták, – ezek lesznek gyűjteményünknek jelesebb részei. Europa legújabb polgári állapotjának rövid lerajzolása, az újabb magyar (és más igen nevezetes) könyveknek rövid s mérséklett megítélése s hírüladása, tudománybéli jelentések, új találmányok, nevezetes emberek haláláról való híradások s más elegyes dolgok, minden kötet végén egy új cikkelyt fognak formálni. – Általában azon igyekezünk, hogy a planumnak egységével a dolgoknak kellemetes különbözőségét öszvekapcsoljuk, s az anglus kerteknek rendes rendtelenségét kövessük. Megeshetik néha, hogy a virágoknak közepette templomot, szent

ligetet, tiszteletre v. bámulásra indító dőledéket, szomorú sírhalmot stb. fognak találni az olvasók. De az egésznek elintézője a jó ízlés fog lenni a józan okosságának vezérlése alatt, mely nélkül a szépség nem egyéb Circénél.

Mínthogy az eféle irások csak úgy lehetnek méltók a közönség figyelmére, ha a tökéletességnek egy bizonyos grádicsát elérik: erre nézve nemcsak azokat az írókat kérjük szeretettel az ezen munkában való részvételre, a kik már a közönséges tiszteletnek birásában vagynak, hanem azokat is szívesen meghívjuk, a kik még ezután kívánják magokat a közönség előtt mutatni. – –

13. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1797. augusztus 25.

Nagy-Baráti, Aug. 25d. 1797.

Nagy Érdemű Tudós Hazafi!

Megigértem utolsó levelemben, hogy mihelyt pesti alkalmatosság esik tudtomra, küldök egy-néhány exemplárokat a Valláscsúfólók ellen írt versemből. Ezen ígéretemet ime teljesítem, s egyszersmind barátságosan kérlek, hogy ezen csekélységgel nevemben nagy érdemű barátidnak s társainknak kedveskedni ne terheltessél. – Egy uttal egy éneket is küldök, melyet, a mint a felülírás megmutatja, németből fordítottam, s a zsebbeli könyvbe tartozik, most pedig csak történetből vetődött előmbe. Azért küldöm kiváltképen előre kezedbe, mert leginkább Tőled kívánám minél hamarább megtudni, mit tartasz az ilyen quantitas nélkül való énekekről, ha számot tarthatnak-e egyéb érdemeik mellett a poetai halhatatlanságra? Ha az eddig világra jött magyar énekeket, vagy az anglusokat s franciákat teszszük ítélőbirákká, kérdést sem szenved a dolog. De ellenben a németek sérthetetlen törvénynek tartják, az utolsó syllabák egyforma zengése mellett is, a többi syllabák quantitásaira is vigyázni. Szeretném tudni, mit ítélsz Te, mit ítélnék egyéb a dologhoz értő tudósok erről a kérdésről. Az tagadhatatlan, hogy a megmért hangoknak, kivált a jambusoknak, öszvekeresése végzetlenülül nehezebb a magyarban, mint a németben. De mikor a tökéletességre törekedünk, nem azt kell kérdeni, mi könnyű vagy nehéz, hanem mi szép. – A mi engemet illet, én még csak egy pár énekemben irtam ezt a kemény törvényt előmbe, s nehezen is lennék alkalmas annak mindenkori szoros megtartására.

Én most Campénak a gyermekek számára írt esméretes bibliothekáját (Kleine Kinderbibliothek. Letzte Ausg. 1794. in 5. Bändch.) akarom megrövidítve magyarra fordítani. De rettent ettől a munkától kivált az, hogy a verseken kívül többnyire történetecskék vagynak benne, én pedig azoknak fordításában vagyok legerőtlenebb: különösen bizonytalan vagyok az imperf. és perfectumoknak megválasztásában. – Ugy jut (de homályosan) eszembe, hogy Te az ujságokban-e, vagy hol?, erről a tárgyról írtál. Kérlek barátságosan, vagy ezen írásodra igazíts reá, vagy közöld velem erről a dologról gondolataidat.

Az erd. Társaság munkáinak első darabját még nem vettem, mert Schedius prof. úrnak kétség kívül még nem volt alkalmatossága az elküldésre. Zsebbeli könyvecském sorsát még Bécs rejti. Éljen szerencsésen, szívéből kívánja

egyenes szívű tisztelőd s barátod
Kis János.

14. Aranka György Kis Jánosnak, hely nélkül, 1797. szeptember 15.

Septemb. 15d. 1797.

A Székelyföldön tett huszonnégy napi utazásomból haza érkezvén, Aug. 11-dikén írt becses leveledet, a mellé zárt gondolatocskával, mely egy magyar Journálnak gondolatját foglalja magában, nagy meglepéssel vettem. Társaság gyűlését kellett mindjárt hirdetnem, hogy utazásomnak rendit, és gyümölcsit eléadjam, mely két nap tartott. Az utolsóban eléadtam, a többi között, illő dicsérettel a Társasághoz való hajlandóságodat, és a Journálról való gondolatodat is felolvastam. A Társaság mindeniket örömmel értette, és azt végezte, hogy a társak közül némelyekkel egyetértvén, cselekedjem azt a mi jobb, és tudósítsalak tégedet, s azután a Társaságot is róla; úgy akarván intézni a dolgot, hogy minél hamarébb választ vehess; mely, ha újabb gyűlését vártuk volna a Társaságnak, késett volna. Ezért is, ámbár a Társaság nevében: de csak magam irok néked, nem a Társaság gyűléséből.

A gondolatodat egy érdemes társunkkal közlöttem, Ocsowszki uralal; reméllem, nem esméretlen előtted. Jénába, Göttingába járt, szép világa vagy, tanult ember, most a Cancellarius úr ő Excljánál a kis urfi mellett Hofmester. Mikor elsőben véle szólottam, némely jegyzései voltak a béküldött gondolat iránt, melyekben én is megegyeztem: de jobban megolvastván azután a gondolatot, azt egészen helyben hagyja, mert, esmérvén titeket, azt állítja, hogy gondolatotoknak szerencsét és becsületet tudtok csinálni: Én sem ellenkezem véle: de ugyan magam gondolatja mellett megmaradtam, melyet csak barátságának okáért közlök veled.

Flóra, ez a szó egész Európában már igen technicus szóvá vált: félek, hogy itéletet vontok magatokra miatta. Ha Journált akartok írni: légyen Journál a neve: Magyar Journál; a jelentő levélben keveset kellenék érte változtatni.

Az Előljáró Beszédben a gondolatnak nem szerencsés auspicium volna azon kezdeni, hogy az előtte való folyó irások mind szerencsétlenek voltak; csaknem annyit tenne, mint mikor az ifju vitéznek kardot kötök az oldalára, s azt mondom: Apád, nagyapád mind oda hagyták a fogokat, menj utána te is!

A Journál tárgyaira s elrendelésére nézve ez a gondolatom, hogy légyen valóságos Journál. Az első része Krónika ilyen renddel: Elsőben. Europa Krónikája Posselt szerint vagy utána. Másodszor. A magyar király birodalmának Krónikája. Elsőben a magyarországi, erdélyi és horvátországi; azután a bécsi, cseh, s lengyelországi s több német birodalombéli. Hadakozás, békesség, frígyek, ministeriumban, fő dicasteriumokban lett

változásokról, kivált a hazában; a nemzetek, vallások, nevelés, gazdaság, universitások fővebb történeteiről; főrendek halálairól, rövid biographiával; a nevezetes szerencsétlenségekről a hazában, s több eféle. Harmadszor. A két hazát illető nevezetesebb normalis rendelések tétetnének belé. Negyedszer. Egy Magyar Bibliotheca, azaz a szebbszebb új magyar könyvek adatnának elő; de nem critizálás végett annyira, mint esmértetés végett. Hogy a recensiónak husa is, lelke is lenne, s az író systemáját s gondolatját, és a könyvet esmértesse meg, s egyszersmind az olvasó is időtöltéssel s gyönyörűséggel olvashassa. Ötödször. Külső Bibliotheka. Ebben az idegen nyelven lévő s külső országi szebbszebb könyvek esmértessenek meg a fenn írt mód szerint; és olyan céllal, hogy ha kik mind az férfiak, mind az asszonyságok közül az olvasást szeretik, vagy talán házi bibliothekácskát akarnának szerezni, az új könyveket s azoknak érdemeit esmérhessék meg.

A Journál második részébe jönnének azok a tárgyak, melyekről a gondolatban elől vagon emlékezet, u. m. a számos francia, német Journálokban, és folyó hónapos íráásokban, s almanachokban, és kalendáriumokban eléforduló sok, szép, olvasókat gyönyörködtető mindenféle darabok, és románocskák, fordítván őket.

Ide jöhetnek pótléklul mindenféle elmedarabok, elmejátékok, szép versek, apró elméségek, anecdoták, új találmányok, institutumokról való tudósítások, és más jelentések.

Ezekre főképen megkívántatik, hogy jó magyarság legyen, az idiotismusok, provincialismusok, új, faragott, idéetlen, ostor, főző kalán mellől költ csudaszók eltávoztassanak. A beszéd legyen tiszta, folyó, nem darabos, minden erőltetés nélkül való. A kiadásban jó cicerobetű, szép papiros, szép takaró, ha lehet, minden hónapban adassék ki nyolcad rétben 7.–8. árkusnyi, előfizetésre. És ezek az én gondolatim, Kedves Barátom! Ti azt csináljátok, a mi jobbnak tetszik az alkalmatossághoz képest, s a mit lehet. Már szólok a leveledre.

A könyvnyomtatásról megmaradok vélekedésemben. Hanem kettő kívántatik erre a dologra most elsőben, míg a dolog a maga útjába eredhet. Egyik az, hogy a munka kitetszhető szépségű, jóságú, s magát kedveltető s olvastató magyarsággal legyen írva. Második az, hogy az ember magát feláldozza a hazáért, nemcsak a nyereség reményét vesse el, és költségét s fáradságát feláldozni tudja; hanem arra is reá szánja magát hérosi nagy lélekkel, hogy minden gyötrelmet, bosszúságot meggyőz, és dicsőségének tart. Nemcsak a Mars mezején, hanem a tudományok rendiben is nagy ember senki nem lehet, hanem a ki erős szívű, állhatatos, és maga neme szerint a hydrákat, sárkányokat és órjasokat meggyőzi; legelsőben pedig önnönmagát megtagadja, és a becsület, hír, név, pénz, jutalom kívánásáról teljességgel lemond. Hozzá tészem még a harmadikat, hogy, ki mit ír, úgy írja: hogy a legszörzálhasogatóbb ellensége, s a criticusabb szem is semmi botránkoztatót benne ne találjon. Egy igaz, becsületes embernek az a regulája, hogy még mikor gondol is, ha az egész világ látná gondolatját, botránkozás nélkül láthassa; annál inkább a ki a világnak közreeresztett irásával becsületet akar tenni, igen félni kell a botránkoztatástól.

A pozsonyi censor. A szép zsebbeli könyvecskének (megbocsáss barátom) nem igen nagy ajánlására szolgál előttem, hogy a censor helyben nem hagyta; és vétkezel véle, ha Bécsbe küldöd szerencse próbálni; csak magadra haragítod a rendes censorokat. Jobbnak

tartom, ha megbékélesz velek; mert ezután is az ő szolgálatjával kell élned. A ki censura alá ereszti irását, önnönmagának azt kell kérni, hogy minél erősebben censuráltassék. Így bátorsággal aluszik. Én ezt szoktam cselekedni.

Köszönöm, hogy az érdemes társaidnak, prof. Németh László, doctor Szent-Györgyi József, proc. Léhner András, és késmárki prof. Ásbóth János uraknak nevetek velem megesmérítetted, esmértesd meg jobban is, és mond nékiek szíves köszöntésemet. Esmértesd meg többekkel is, és engemet is velek, hogy a Társaság munkáit küldhessem meg nékiek, s adjak hivatalt. Prof. Schedius ur írja, hogy megküldi néked a Társaság nevében a munkát; kérj mások számára is tőle, a nevetek megirván, s tudósíts róla. Felette későn küldi meg az az ur a Társaság munkáit a részesekeknek. Februariustól fogva mind ott hevernek a munkák Pesten: s még a pestieknek sem adta meg mind.

Hogy a Társaság a Journálra nézve veletek függésben legyen! E jó gondolat, és a Társaságnak is tetszik: de a cassánk most üres. Adjátok gondolatotokat Barátom, hogy egyesülhetne a Társaság ebben a részben is veletek? Én így gondolkodom: hogy a Journálnak előfizetésre kell menni természet szerént. Ha haszon lesz benne: az azokat illeti, a kik dolgoznak benne; a Társaságnak, reméllem, becsületből egykét példát küldetek. Ellenben a Társaság is mind a magyarságra, mind egyebekre nézve, a miben a ti világosítástokra, s a munka becsületének, és belső érdemének nevelésére szolgálhat: örömezt megcselekszi.

Ezen felül, ha néktek tetszenék, az én vélekedésem szerént közelebb is lehetne egyesülni. Talán a Társaság neve nevelné valamennyiben a Journál világát; talán nem olyan könnyen érné az a szerencsétlenség, mely az elenyészett jeles igyekezeteket érte nemes Magyarországon. Talán, ha prof. Schedius igyekeznék, és kivált ti társakúl magatok s mások által olyan szerencsések lennétek, hogy a Társaságnak feles fizető segítőket szerezhetnétek: az által a Társaság segélhetné kevés költséggel is nemes igyekezeteket. Fontoljátok meg, s adjátok róla vélekedéstekeket a Társaságnak. De e még csak az én gondolatom.

Kedvesen veszi a Társaság, hogy hivatalát elfogadtad, élni kíván barátságoddal, és kér, hogy a nemes igyekezetben, mind szép munkáidnak közlésével, mind más munkás és jóltévő társaknak szerzésével bizonyítsd meg. A fizetők kiki esztendőnként ötöt Rfrtal, a munkás társak pedig félfél esztendőnként egyegy cikkelyecskének béküldésével szolgálhatnak a Társaságnak. Ha ki pénzt ajánlana, vedd kezedhez, és egy kis cédulácskát mellette végy tőlök, mind a summa legitimatiójára, mind a fizetők bátorságokra, hogy a nevök el ne felejtessék, hanem a rendes jóltévők neveik közé béirathassék.

A Társaság belső mivolta. A Társaság planuma, távol légyen! nem változott semmit is: hanem igyekezni fogunk, hogy idővel és igen lassú lépésekkel, hogy szemet ne szúrjon, nagyobb nagyobb tökéletességre menjen. Nemes Magyarországon, maga könnyebbégeért, kérte a Társaság prof. Schedius urat, hogy, mint fő leveledző, az én képemben és személyemben vigye a Társaság egész dolgát; igen becsülettel vállalta is még¹⁹ Februariusban: de az oltától fogva az az ur nem szolgálhatott semmit is; sem egy jóltévőt,

¹⁹ [emend.:] meg

sem egy munkás társat nem szerzett annyiban; hogy a Társaságnak csak egy 5. forint is pénzben, és egy cikkely is bé nem jött, s a Társaság darabjai sem osztattanak ki.

A Társaság foglalatossági kétfélek: az első, rendes daraboknak kiadása; mely a munkára nézve nehezebb. Mert a haza tekintete mellett, azt a szép emberi virtust, a szeméremetességet, levetkezni, annál inkább csálni nem akarunk. A második része az igyekeznek, nem tudom, gyönyörűsegebb-e vagy terhesebb? A hazának mindazokat a szép dolgokat, melyek eddig porban hevertének, vagy elenyészni indultanak, egybeszedni, és a jövő nyomok s később százak számára megtartani. Ilyenek minden nyomtatott magyar könyvek, kivált a régiek. A haza történeteit illető, akármely nyelven lévő, nyomtatott könyvek, s kivált a régiek. A haza történeteire szolgáló minden kézírások, diplomák. A régi magyar írások. A különbféle hazában lévő nemzetek történeteit s eredeteit illető diplomák és kézírások; régi pénzek, más pogány és régi régiségek, köveken való írások, a természet esméretének három országaiból minden ritkaságok, különösségek, természeti jelenések, vagy phoenomenonok. Melyek igen sok leveledzést, utánok való járást kívánnak.

Professor Németh ur már meg van híva a Társaságtól, tudósíts, hová való professor. Ásbóth urat meg fogjuk hívni. A kik 5. Rfirt fizetése mellett esztendőnként a Társaságnak jöltévői akarnak lenni: minden érdemes embereket örömezt elfogad a Társaság. Igyekezéssel őket szaporítani. A magyar írás módjában, nem látom, miben különböznénk oly igen; különben én a különösségeket nem szeretem, mert a gyengék igen megbotránkoznak az apróságokban is. Azért, kivévén a nagyját, az aprókban a köznéppel tartok inkább.

A papságról! Azt irod, hogy a vallást s annak hív szolgálait becsülöd. Ebből is látom, hogy, a mit irtam, helye volt. Hív, nem hív, a vallásért annak szolgálait; s a vallást, jó, nem jó, annak tárgyaért s a polgári társaság csendességeért, minden kivétel nélkül szeretni és becsülni kell, annál inkább mikor egy országnak törvényes constitutioja azt kívánja. Nemes hazánk, nemzetünk s a magunk személyes állapotjának sorsa, a miben érdemessé akarjuk magunkat tenni, elég tágas és ártatlan mezők. Mindenik status bőves fogyatkozásokkal. Kiki magamagát, vagy az ország rendei igazítsák, jobbítsák, neveljék, iskolázzák őket!

A napokban itt egy új professort avatának bé: Borosnyai János uramat. Atyja a híres Borosnyai Simeon, a nagyatyja püspök volt. Én más nap haza jövén, egy pár verssel tiszteltem.

Elkezdette Borosnyai tegnap pályafutását:

Kívánom, boldog pályafutása legyen!

Tisztesség, tudomány mezején lépése szerencsés;

Kedveljék öregek s a szelid ifjusereg.

Hírnévben érhesse, mikor majd ősz feje hatyú –

Tollakkal verseng, atyja, nagyatyja nyomát!

A házamnál egy csóka a mézverembe esvén:
emlékezetére.

Sirjatok, oh tollas csevegő polgári az égnek,
Csókasereg! nincsen Handzi, az én örömem.
Nem meghagytam volt neked azt, hogy, a tollad elég szép,
Kút-, mézvermekhez menni közelre kerüld.
Csókaszeded, zörgők, prémes kalap, és a veres strimf
Meg nem menthetnek, urfi! ha nem vagy okos.
Elmetszé fonalát Atropos éltednek! a vén szűz
Magszeretett feketén, s hattyui bőrbe takart.
Mít lát már rajtad feketés árnyéka ükődnek,
Csóka, galamb; szép, rút: mindenik, eggyike sem.
Sirjatok, oh ti szegény csevegő polgári az égnek!
Nincsen a kis Handzi, nincsen az én örömem!

Hogy a papirosat bétöltsem, ezt a két elme játékát bátorkodám ide zárni. Ajánlom magamat kedves Barátom, és vagyok különös tisztelettel

15. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1797. október 24.

Nagy-Baráti, Octob. 24d. 1797.

Nagy Érdemű Tudós Hazafi,
Drága Barátom, Uram!

Hogy azon gondolatot, melyet Veled egy Journál eránt közlöttem, oly különös figyelemességedre tartottad méltónak, szívesen köszönöm. A mely jegyzéseket ennek alkalmatosságával írsz, azokat csaknem mind egyig igen helyeseknek találom én is, és azt hiszem, hogy egy olyan hónapos irás, a mely a Te általad modificáltatott planum szerint irattatnék, igen hasznos és nagy mértékben gyönyörködtető is lenne. De kívánságaidnak egy részét még akkor is lehetetlen lenne teljesíteni, ha elegendő alkalmas munkások találtatnának mindenik nemben. Hogyan lehetne p. o. a két hazát illető újabb, nevezetesebb normalis rendeléseket, dicasteriomokbéli stb. változásokat keltekor béiktatni? Hogyan lehetne Europa krónikáját Posselt után vagy Posselt lelke szerint írni, holott ennek a Journálnak darabjai hozzánk is, a kik Bécshez oly közel vagyunk, oly temérdek soká érkeznek. Nem vesztené-e el az ily későn szólamló krónika egy Journálban, a hol új krónikát kellene igérnünk, ujságával együtt majd minden gratziáját? Egyéberánt is

nem botránkozás köve lenne-e akármely józan előadása az új történeteknek, hacsak az újságleveleknek csupa leirói nem akarnánk lenni?

Azonban csakugyan sok szép intéseidnek lehetne és kellene hasznát venni. Annál inkább sajnálom, hogy ezen jó igyekezetünk, még most legalább, csupa jámbor szándék marad. A fő oka, miért hogy legalább mostanában egy ilyen munkán dolgozni nem kezdünk, ez, hogy a mostani szűk világban, midőn mindenek a pénznek nem létén panaszkodnak, haszontalan reménylenénk olvasókat hazánkban, a hol egyébkor is, quidquid sit, csakugyan nem sok buzgó olvasói vagynak, még a jobbféle könyveknek is. A mit a feláldozásról irsz, igen szép, és kívánnám, hogy sokaknak szivökre hathatna, a kiknek az a féle lecke igen szükséges. A mi engemet, sőt a mi társaimat illeti is, nem lenne legkisebb fogyatkozás is abban, hogy a jutalomkivánásról le ne mondanánk, s akármely névvel nevezendő ellenségekkel feddhetetlen ügyünkben szembe szállni ne merésznénk. De summás költséget feláldozni ott, a hol a mindennapira való van csak, az nem nehéz, hanem lehetetlen. – Azt is irod itten, *ὡς ἐν παρόδῳ*, hogy egy igaz, becsületes embernek az a regulája, hogy még mikor gondol is, ha az egész világ látná gondolatját, botránkozás nélkül láthassa. Ez igen jó volna, ha az egész világ okos és jó emberekből állana. De hátha sokan olyanok vagynak, a kik azokat a dolgokat, a melyeket minden embereknek szükséges volna tudni, ha lehetne, örökös homályba temetnék, és így azoknak közönségessé tételét botránkozás nélkül nem olvashatják? stb.

Sajnálom, hogy Zsebbéli könyvecskémnek becse szemeid előtt azért lejobb szállott, hogy a pozsonyi censor meg nem engedte nyomtatását; de már most nem tehetek róla. Próbálja meg maga ma holnap, ha lehet, megnyerni kedvedet. Bécsből már jó ideje hogy megérkezett a nélkül, hogy csak egy szót is kitöröltek volna belőle. Már nagy része le is nagyon nyomtatva, s még ezzel a postával megírom Webernek, hogy alkalmatosság adódván küldjen neked is belőle.

A Társaság munkáinak első darabját megküldötte prof. Schedius úr már jó ideje, mind prof. Németh László barátomnak, a ki a győri evang. gymn. professzora, mind nékem. Nagy örömmel olvastam az egész darabot, különösen némely cikkelyeit. Róla való ítéletemet, ha érkezem, bővebben megírom prof. Schedius barátomnak, a kitől erre kérttettem is.

Kivánod, hogy a Társaságnak kivált jótévő tagjait igyekezzem szaporítani; én is szívesen kívánnám, hogy lehetne ezt cselekednem. De a kikkel én esmérettségben vagyok, ha még oly buzgók s még oly jó igyekezetűek is, vagy pénztelenek, vagy szüléiktől függenek, a kikkel ilyesmit megizelítetni nem lehet. Különben is annyi most a szükségéről s pénztelenségről a panasz, hogy száját sem meri a szemérmes ember tátani kérés végett. Részemről kötelességemnek fogom tartani ottan ottan csekély tehetségem szerént egy egy kis munkácskát küldeni, ha kivált a fordításokat is jó néven veszi a Társaság.

A papságról a mit utolsó levelemben irtam, azt még most sem vehetem vissza. Ezen állításodat: „Hív nem hív, a vallásért annak szolgálait; s a vallást, jó nem jó, annak tárgyáért s a polgári társaság csendességéért minden kivétel nélkül szeretni és becsülni kell”, az én gondolatom szerént jóval is keskenyebb határok közé kell szorítani. Az igaz, hogy a jó ember akármely hivatalbélinek és így a papnak is megadja azt a külső tiszteletet,

melyet annak characterere megkíván. De a belső tiszteletet a szív csak annak adhatja, a ki azt érdemli. Az is igaz, hogy a becsületes ember személyes szatirát vagy pasquillust még az ellen sem enged meg magának, a ki tiszteletet érdemlő statusára rossz tulajdonságai által magát méltatlanná teszi. De a mellett azt tartom, hogy nem csak szabad, hanem kötelességben is áll az arra termett írónak (magamtól abstrahálok) akármely statusban uralkodó hiányosságokat is közönségesen és annak módjával a publicumnak tudtára adni. Azt mondod, kiki maga magát, vagy az ország rendjei igazítsák. De hát az íróknak csupán a játszika mulattatás-e kötelességek, vagy az oktatás is? Ha az oktatás, a mint én gondolom, fő tisztök, vajjon csak a csekélyebb dolgokban oktassák-e a közönséget? S a leghalhatatlanabb írókat nem az a nemes reménység lelkesítette-e, hogy az emberi nemzet színét fogják írásaikkal tanítani; s nem ez az érdemök szerezte-e főképen halhatatlanságukat?

Kellemetes verseidet köszönettel vettem, s bátorkodom én is egynéhány rend verset küldeni helyetted. – Én mostanában, mikor nem is véltem, két külön helyről kértettem két munkának kidolgozására. Az egyiket már most is szabad megneveznem. Főtisztelendő Superintendens uram mind szóval mind írással serkentett új istenes énekek írására, minthogy az eddig szokásban volt énekes könyv helyett újat akar béhozni. Ugyanezért Campe gyermekek számára írott bibliothekájának fordítása is egy ideig félbe szakad. Éljen szerencsésen kedves drága Barátom. Különös tisztelettel maradok

igaz szívű barátod s alázatos szolgád
Kis János.

16. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Brünn, 1797. november 16.
(KazLev II. kötet, 477. levél)

17. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1798. március 14.

Nagy-Baráti, Marc. 14d. 1798.

Nagy Érdemű Hazafi!
Különösen tisztelt Drága Barátom!

Régtől fogva szomjúzom már becses leveledet. Adják a Gráciák, hogy annak ennyire való késését erántam való hidegülésem ne okozza, a melyre igen sajnálnám, ha akaratom ellen is utolsó levelemben valami okot adtam volna. De sokkal vigasztalóbb s ugyanazért is sokkal hihetőbb előttem, hogy fontosabb foglalatosságidnak csoportos serege késleltet feleletedben. – Én azonban rész szerént barátságodban, rész szerént a hasznos esméretek s tudományok terjesztésében mutatott esméretes buzgóságodban bizván, bátorkodtam, a mint ezen jelentéseimből láthatod, nevedet a közönség előtt megnevezni, s Tégedet

igyekezetemnek előmozdítójának vallani. A mely cselekedetemért Tőled bocsánatot reménylven, arra is tisztelettel és szeretettel kérlek, méltóztass tudósítani, mérészeljek-e Hozzád a m. Társaságnak ajánlandókon kívül több exemplárokat most nyomtatandó munkáimból oly véggel küldeni, hogy azok várostokban lévő könyvkötőtől v. árusok által a Te vigyázásod alatt eladattassanak a szokott rabat szerént? Mihelyt kívánt választodat veszem, s munkáicskám készen lesznek, azonnal útnak indítom ezeket, a mikor talán más valami kézírásomat is küldhetem a Társaságnak. Azonban is ezen jelentéseket legjobb tanácsodra bízom, s szíves indulattal vagyok

Nagy Érdemű Hazafi,
Különösen tisztelt Barátom

alázatos tisztelőd s szolgád
Kis János.

U. i. A Valláscsúfolók ellen írt versemből Hozzád érkeztek-e a küldött exemplárok?

18. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1798. július 29.

Nagy-Baráti, Jul. 29d. 1798.

Nagy Érdemű Barátom!

Mennél tovább kellett látogatásodra várakoznom, annál forróbban öleltelek meg utólszori megjelenésedkor.²⁰ Roszra csak azért sem tudtam volna magyarázni hosszabbacska hallgatásodat, mivel magamon is gyakran megesik, hogy legkedvesebb barátim leveleire is, hol egy, hol más akadály miatt, későbbben felelek, mint magam szeretném. Hanc veniam petimusque, damusque vicissim. De azonban Reád nézve csakugyan azt kívánom, hogy kiméljenek az akadályok, mikor nékem oly szép s oly buzdító leveleket akarsz írni.

A Társaság virágzásán, ha valaki, én egész szívemből örülök, s igen kedvesen vettem róla való tudósításodat. A mi az én veletek leendő munkálkodásomat illeti, melyre oly barátságosan hívsz, kívánom, hogy csak valamennyire is megfelelhessen várakozástoknak. Próbát minden esetre tettem volna; most pedig annál örömebb s annál nagyobb buzgósággal fogok dolgozni. Először béküldendő munkámnak még most sem nevét, sem elkészülésének idejét meg nem irhatom; hanem anyai nyelvünkről fogok csakugyan valamely részbeli értekezést írni. Egynéhány jegyzéseim már vagynak, melyekhez még többet akarok szedegetni, s ha úgy elkészíthetem, hogy előtökbe lépni méltók lesznek, azonnal közölni fogom Veled s általad a Társasággal.

²⁰ [emend.:] megjelenésedkor.

A Társaság munkáinak második darabját nagy ohajtással várom, s a benne leendő dolgok titulusai is már nagyon kívántatják velem mennél előbb leendő olvasását. – Az első részre én ugyan jegyzéseket nem irtam, mert nem is tudtam, hogy prof. Schedius úr, a ki arra intett, hozzátok akarja küldeni, s nem is bátorkodtam jó formán belé kapni. Ezután teszek jegyzéseket: ezzel solenniter megfogadom. Prof. Schedius tehát ne viselje nálad ezen hibámat; a magáét nem tudom menteni, és én is sajnálom, ha valamely elégséges okot nem tud előmutatni, melylyel hidegségét menthetné.

Munkácskáimnak ígért patrociniúmodat háladatos szívvel veszem, meg is tettem már Webernél minden szükséges rendeléseket, hogy mennél előbb vehesd exemplárimat.²¹

Hogy Kazinczy helyébe emelsz engemet a m. literatura világában, arra csak a nagy barátság ragadott el. Nékem eszemben sincs, hogy ezzel a legtisztább izlésű s tüzes képzelődésű költőnkkal egy rangúnak tartsam magamat; hanem irogatok, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy annyi időn az én sorsomban jobbat nem tehetek, írásimat, valamint tőlem telhetik, csinosgatom, mert a szépet szeretem, s a sajtó alá adom, mert azt tartom, hogy literaturánknak mostani szegénységéhez képest hasznosak lehetnek. Ez az én auctorságomról való ítéletem; ez pedig, hidd el, nem valamely idétlen vagy tettett modestiából származik. – Élj szerencsésen s szeresd tovább is

buzgó tisztelődet s barátodat
Kis Jánost.

U. i. Ezen üres helyet foglalják el egynéhány versek:
Egy ifjúhoz, mikor az oskolákat elhagyta.

Homályos napjai a később időnek
Barátom, feléd is sebes postán jőnek stb.

19. Kis János Aranka Györgyhöz, Nagybaráti, 1798. november 26.

Nagy-Barátin. Nov. 26d. 1798.

Nagy Érdemű Barátom!

Hogy Aug. 14dikén költ leveledre, mely oly sok tekintetben kedves volt előttem, még csak most, most is pedig csak tökéletlenül felelek, azt főképen szemeimnek felettébb való meggyengülése okozta, melyeknek egy időtől fogva az írásra s olvasásra csak igen kevés hasznokat vehetem. Nem tudom, mit rendeltek az egek felőlem, hogy ily idején kell annak az érző eszközömnek megromlásától félnem, melyből legtöbb boldogságomat gondoltam áradni! Meg nem mondhatom, mely fájdalom érdekli szívemet, valahány-

²¹ [emend.:] exemplárimat

szor meggondolom, hogy az írás és olvasás naprólnapra tilalmasabb lészen énnékem; ehhez a foglalatossághoz éreztem bennem eleitől fogva legédesebb hajlandóságot; s ez által reménylette okosságom is, hogy az én körülállásimban legjobban eleget tehetek kötelességemnek is. – De ilyen szokott a jól nem vezérlett ifjuság vigyázatlanságainak gyümölcse lenni; még a különben dicséretes szorgalmatosságban való mértékletlenség is oly keményen megbünteti magát! – Azonban levius fit patientia, quidquid corrigere est nefas. – A mennyire mehetek, csakugyan meg fogom ezután is próbálni. Mostanában a legszükségesebb s elhalaszthatatlan dolgaimon kívül nem veszem hasznát szemeimnek. Egy gyermeket vettem hozzám, a kivel néminémüképen ki akarom pótoltatni a fogyatkozást: de még az is soká lesz, míg csak türethöképen elfelejtetheti ez velem a magam szemeinek hiányosságát. Ezzel olvasgattatok s iratok néha, s minthogy írása nem ember eleibe való, jövődöben vagy magamnak, ha jobban leszek, vagy másoknak kell leírni mostani mázolását.

Néked, buzgó Tudós, nemes szívű Hazafi-Barátom, mind végig boldogabb futást kívánok dicső pályádban, mint a milyent én mindjárt eleinten várhatok. Messziről mindenkor igyekezem, a mint lehet, nyomaidat követni. Azon munkákhoz is jó szerencséd legyen, melyekről leveledben tudósítasz! Én nem sokára Zsebbevalómnak egy második esztendejét fogom tiszteletedre küldeni, vagy inkább itéletedre bízni; ezt még jobb időben dolgoztam ki. Muzárion is már egészen készen van jó darab időtől fogva nálam.

A tudós Hazafiak egyesülésének s öszvetartásának kívánsága szent: én is szívből ohajtanám Veled együtt, tizszerte könnyebben boldogulhatna literaturánk, s még annyi örömet s édességet érezne minden tudós, a kinek szíve is van, az igazságnak szolgálatjában. De keveset lehet e részben reményleni.

Megengedj hosszú késedelmemért, s mostani unalmas lamentatioméért. Kivánd velem együtt, hogy jövődömet vidámabb színben hozza előmbe a valóság, mint a melyben most képzelődésem látja; s adj egy kis helyt ezután is barátid között annak, a ki állhatatosan marad

egyenes szívű tisztelőd s barátod
Kis János.

20. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Nagybaráti, 1798. február 17.

Méltóságos Gróf!

Az Érdemeket tisztelni 's ezen tiszteletet nyilvánosságossá tenni kívánni, igen természet szerént való dolog minden jó indulatú szívben. Ezen okra nézve, reménylem, méltóztatik Nagyságod kegyesen megengedni, hogy esméretlen léteimre homályos magánosságomból szavamat Nagyságodhoz emelni, Nagyságodnak tsekély munkáimmal udvarolni 's mély tiszteletemet kinyilatkoztatni bátorkodom.

Megvallom, Méltóságos Uram, ezen tselekedetemben az is egyik tzielom, hogy Nagyságoddal nevémet valamennyire megesmértessem. De ezt annyira nem szégyenlem, hogy inkább igen kevésre tudnám magamat betsülni, ha Nagyságodnak tetszeni nem igyekezném. Mi lehet hathatósabb ösztöne a' minden jóra, szépre 's felségesre vágyó elmének, mint az olyan ditső Férjfiaknak tetszésének megnyerése, a' kik mind azt, a' mire ő törekedik, szeretik, előmozdítják, 's a' kik azon jeles tulajdonságokkal Magok is kitetsző fénnel tündökölnék?

Munkátskáim, mellyeket itten Nagyságod' kezeibe nyujtok, tsak egy kezdő 's a' mellett a' könyvszerzésnek nem legkedvezőbb környüállásokban lévő Irónak első próbái. Jól érzem magam is tsekély vóltokat 's nem is bátorkodtam volna velek Nagyságodnál udvarolni, ha Nagyságodnak minden jó igyekezet eránt való kegyességében nem bízam 's azt nem reményltem volna, hogy talám utóbb a' tudományokhoz való forró szeretetemet, melly tsak életemmel együtt hülhet²² meg bennem, még több 's nagyobb figyelmetességet érdemlő munkákra is reá fog segíteni.

A' mi pedig Nagyságodhoz intézett 's ide zártt verseimet illeti, mivel hogy szívemnek belső indulatjából származtak, nem tsak azt reménylem, hogy meg nem sértem velek Nagyságodat, hanem azért is bátorkodom könyörögni, hogy azoknak 'Sebbe-való könyvem' Második darabotskája eleibe való nyomtatását Nagyságod kegyesen megengedni méltóztassék.

Igen szerentsésnek fogom magamat tartani, ha ezen mérész, de a' legbuzgóbb tisztelet-től javasoltatott lépésem által Nagyságod előtt kedvességet találhatok, a' ki a' legtisztabb indulattal vagyok 's mindenkor leszek

Méltóságos Gróf,
Nagyságodnak

Nagy Barátin Győr mellett
Febr. 17dikén 1798.

alázatos tisztelő szolgája
Kis János, Evangy. Luth. Pred.

Méltóságos Gróf Festetits Györgyhez Ó Nagyságához

Régen tsudáлом már, bölts Gróf, Érdemidet,
Régen nézem némán ditső tetteidet;
Örömömnek, mellytől belől hevítetem,
Már tovább kiható lángját nem rejthetem.
Tudom, inkább szeretsz tenni szép dolgokat,
Mint szíveden kívül venni jutalmokat;
De nézd kegyes szemmel még is áldozatom',

²² együtt <fog> hülhet

Botsánatot kíván tiszta indulatom. –
Nem azon futtatom képzelődésemet,
Hogy szép-tollú szárnyal fűzzem énekemet,
Mellyel képmútatók' játékpiaztára
Szálljon 's mérget hintsen Szírenek' módjára:
Nem, nemes-szívű Gróf, Magad is meglátod,
Igaz szív szöll benne, nem színes barátod.
Tzifrázatlan szókra fakad ki, a' mi ver
Szívemben; így tenni egy tsapodár sem mer.
Örökké tündöklük az igazság' fényje,
Nem úgy, mint a' játszó elme' költeményje,
Sebesen szívre hat a' szívnek tétele,
A' hízelkedő nyelv soha nem ér vele.
A' festő etsetek gyakran hízelkednek,
De szépet alkotni bár mint törekednek:
Olly sűgári vagynak az igaz szépségnek,
A' mellyek trutzolnak minden mesterségnek.
Oh vajha lehetnél beszédink' tanúja,
Ott, a' hová nem fér színesség' gyanúja,
Ott, a' hol baráti szoros karikánkban
A' mi szívünken van tsak az forog szánkban!
Vajha egyszer hallnád miképp emlegetünk,
Mikor tsak négy fal közt hangzik ditséretünk!
„Ez a' Gróf, így szöllünk, nagy dolgokra készültt,
Ha kiben Ő benne Hazánk hív fíjat szült.
Honnja' ditsőségét melly forrón szereti,
A' sebes szárnyú hír mindennap hirdeti;
De ezen Istennek ezer nyelvű szájja
Sokszor szokott lenni hazúgság' postája:
Ki Gróf Festetits György' nagy lelke' mértékét
Keresi, kérdje meg Balaton' vidékét,
E' tájt, melly Édenné alkatott általa,
Mellynek Ő hív Attya 's megáldó Angyala. –
Itt, e' fél-pusztában, egy esméretlen nép,
Mellytől eddig félve futott az igaz Szép,
Most a' tsínosságot 's elmés ékességet
Tiszteli 's nékiek kedves temjént éget.
Már a' kereskedés, melly ez előtt nála
Gondos észre 's munkás kézre²³ nem találja,
A' magyar tengeren zászlóját mutatja

²³ munkás <eszés> kézre

'S a' bőség' szarvából javait hullatja.
 A' szelíd Mú'sáknak templomok²⁴ épülnek,
 Kik új Pindussoknak bámúlva örülnek:
 Kivált Keszthely, mellynek fenn marad a' neve,
 Mesterség' dajkája, kis Athéna leve,
 Hol ró'sás ösvényje nyílt a' ditsőségnek,
 Oltár készült minden kegyes Istenségnek;
 'S az is, kitől legtöbb áldást nyer életünk,
 'S kit még is, fájdalom! hidegen megvetünk,
 Ceres, szent jussába vissza állítatott,
 'S méltó Papok tesznek néki áldozatot." –
 Ditsőség' Kedvese, jóságnak tsudája,
 Kit halhatatlanná tesz sok szép munkája,
 Tettidről hírdetni melly sokat kellene
 Annak, ki Te rólad méltán éneklene!
 Az az egyenes szív, mellyel mindeneket,
 A' kiken fényleni szemlélsz érdemeket,
 Betsűlsz, Kegyességed' lántzával körül véssz,
 Felemelsz, apolgatsz 's hasznosb pályába téssz;
 Az a' nagylelkűség, a' melly minden felől
 Nemes szándékokat buzgón mozdít elől,
 Kérés nélkül tesz jót, hogy tett elfelejti,
 'S legtöbbszer akkor ád, mikor más nem sejtí –
 Melly koszorút fűznek ezek homlokodra!
 Melly tárgyak volnának magasztalásodra!
 De nem elég Néked ragyognod érdemmel,
 Ékesítéd-is azt ritka szeméremmel,
 'S megtíltod nagy árron vett ditsőségednek,
 Hogy meg ne jelenjen előtte szemednek. –
 A' kérdés méltó hogy szégyennel hallja
 A' ditséretet, melly ötet tsak tsúfolja;
 De hogy a' nemes szív' tündöklő virtusa²⁵
 Ditséretét hallja, van arra szent jussa:
 Bár azt a' szemérem ellenzeni nem szűn,
 Maga igaz képét látni nem lehet bűn. –
 Vedd el hát Te is, Gróf, azt a' ditséretet,
 Mellyet buzgó szívvel nyújt a' köz szeretet²⁶
 Valahol Hazánknak vagynak bölts fijai,

²⁴ templom<ö>k [jav. ebből kihúzással:] templomok

²⁵ virtusa<,>

²⁶ szeretet<,>

Mindenüvé hatván fényed' sűgárjai,
Egy sints közöttök, ki nem áldja Nevedet,
'S velem virágokkal nem hinti Fejedet.²⁷ – –
Oh szedd sok gyűmölsét szép veteményednek!
Messze nyúljon arany fonala étednek:
'S ti gyönyörű idők lassan repűljetek,
Gróf Festetits Györgyöt kik nekűnk szűltetek!

21. Gróf Festetics György Kis Jánoshoz, Keszthely, 1798. március 2. [kivonat]

[Válaszúl iratott: E'bbéli megbizonyított²⁸ bizodalrát köszönettel vette Eő Nagysága. Azon munkás szorgalmatosságát a' Tiszteletes Urnak, melly szerént némelly hasznos daraboknak közre botsáttása által a' Magyar Literaturát bővíteni, és a' Tudományok körül tett fáradozásinak Gyűmölsét másokrais kiterjeszteni igyekszik, nagyra betsűli Eő Nagysága. Sajnálván, hogy a' Levélhez rekesztett verseknek Postán való által küldésével magának Költséget okozott Tiszteletes Ur. Mellyért is Eő Nagysága ennek megtérítésére,²⁹ és a' vers irás körül való fáradozásinak meg jutalmaztatására ezennel 20. az az husz forintot küld. Nem ellenezvén a' verseknek is azon esetre leendő Kinyomtattatását, ha más figyelmetességét érdemlő több Darabokkal egyűtt fognának közre botsáttatni; ekkor is nem szinte elől, hanem a' többivel egyűtt rendbe lehetne a' 'Sebbe való Könyv második Darabjába bé iktatni. Exp. 2^a martius M. G.]

22. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Nagybaráti, 1798. március 15.

Méltóságos Gróf!

Különös háladatossággal vettem Nagyságodnak Levelét 's azon Kegyességét, melly szerént buzgó tisztelemnek önként való áldozatját is megjutalmazni méltóztatott. Ha az ilyen ritka példájú adakozás azon buzgóságot és tiszteletet, mellyel Nagyságodhoz egyébb eránt is tetézett mértékben viseltetem, nagyobbá nem teheti is: legalább hathatós ösztön gyanánt fog nekem arra szolgálai, hogy elkezdett pályámban annál serényebben fussak; és ha ugyan tsak utóbb magamnak³⁰ valamelly laurust 's Hazámnak valamelly hasznat a' Tudományok' mezején szerezhetek, tökéletes jussa lessz mind az elsőhez mind a' Másodikhoz Annak, a' ki kegyes apolgatása által a' ditső tzél után való sietésre

²⁷ Fejedet<>.

²⁸ meg [sor fölött betoldva:] bizonyított

²⁹ [emend.] megtérítésére,

³⁰ utóbb <ezt> magamnak

serkengetett. Méltóztassék Nagyságod a' felől meggyőződni, hogy soha meg nem szűnők a' legtisztább indulattal lenni

Méltóságos Gróf
Nagyságodnak

Nagy Barátn Győr mellett
Márcz. 15dikén 1798.

háládatos tisztelője 's alázatos szolgája Kis János

23. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Nagybaráti, 1799. január 15.

Méltóságos Gróf!

A' Tudományok' Pártfogójához mindenkor sietnek a' Mú'sák; az én Mú'sáimnak pedig még egy különös okok is van Nagyságodhoz sietni; mert Nagyságodnak különös kegyességét tapasztalták. Azon kívül is illendő, hogy azon könyvetskémet, mellyben a' többek között Nagyságod eránt való érzékenységeimet festem, magam mutassam bé Nagyságod előtt. – Valaminthogy ezen érzékenységeimet a' Közönség előtt kinyilatkoztatni Nagyságod kegyesen megengedte, úgy méltóztassék most ezen engedelemmel való élésemet is kedvelleni.

Bátorkodom egyszersmind az idezártt Költeményes Próbáimnak kézírását is Nagyságodnak olly tzeállal általadni, hogy ha azok között némelly nyomtatásra méltó darabotskák találatnak, azokat a' Magyar Minervába béiktattatni méltóztassék Nagyságod. Arról pedig alázatosan engedelmet kérek előre is, ha ezen lépésem által talám alkalmatlankodom Nagyságodnál. A' Magyar Minerva, ha Barátnim által jól vagyok tudósítva, egy ollyan bölts Institutuma Nagyságodnak, melly minden hazai irót méltán pályafutásra ösztönözhet, a' kiben a' nemesebb ditsőség' szeretete lakik. Ez indított engem arra, hogy ezen verseimmel egy ollyan szép pályában szerentsét próbáljak; 's ha olly szerentsés leszek, hogy, ha verseim³¹ nem is, legalább a' velek való jó igyekezetem Nagyságod előtt kedvet fog találni, megkettőzött buzgósággal fogom folytatni a' nevezett szép institutumban Nagyságod' szemei előtt a' feltett ditső tzeél felé való törekeedésemet.

Méltóztassék Nagyságod azt a' mély tiszteletet kedvelleni, mellyel tiszta szívből vagyok
Méltóságos Gróf
Nagyságodnak

Nagy Barátn Győr mellett Jan. 15dikén 1799.

alázatos szolgája,
Kis János, Ev. Pred.

³¹ versem [jav. ebből átírással:] verseim

24. Gróf Festetics György Kis Jánoshoz, Keszthely, 1799. január 27. [kivonat]

[Válaszképpen iratott: Köszönettel vette Ő Nga mind Sebbe való Könyvét 1799^{ik} Esztendőre, mind B. Knigge Adolfnak az Emberekkel való társalkodásról irtt Könyvének magyar Fordítását, mind pedig a' maga Költeményes Probáinak kéz irását, a' melly utolsót a' Magyar Minerva' Ki-adóinak Bétsbe fel-fogja küldeni. Többire Tisztelendő Urnak e' részben is Ő Ngához bizonyított bizodalmaért, 's fáradságának tsekély jutalmául ezennel Bankó Czedulákban Negyven Forintokat küld Ő Nga.

exi. 27^a Jan. M. G.]

25. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Nagybaráti, 1799. február 8.

Méltóságos Gróf Úr!

A' legérzékenyebb háladatossággal vettem Nagyságod' hozzám való kegyességének újabb bizonyosságát, 's újabb jótéteményét; melly ha magában olly betses és olly forró köszönetet érdemlő nem vólna is, azon mód által, mellyel azt Nagyságod közli, megbetsülhetlenné tétettetnék. Tellyes erőmből azon fogok igyekezni, hogy Nagyságodnak hozzám való kegyes hajlandóságára érdemessé tehessem magamat. – A' Nagyságod előtt való kedves-ség olly édes és hathatós ösztön lessz énnékem, melly mind addig ébren tartja bennem a' Hazai litteratúra eránt való buzgóságot, valamíg a' nemes ditsőség' szeretete szívemben egészen el nem aluszik. A' jó igyekezetnek nem lehet nagyobb jutalma a' világon, mint a' nemes és megvilágosodott Lelkek' helybehagyása: én is azt fogom munkáim' legnagyobb szerentséjének tartani, ha velek Nagyságod' kedvét megnyerhetem, az az egy olly megditsóított Hazám' Fijáét, a' ki a' Szerentse' javaival való hűséges és bölts sáfárkodásban a' Gazdagoknak, a' Haza' buzgó szeretetében mindeneknek példát ad, 's az érdemet, valahol találja, öleli, apolgatja és nevelni igyekezik.

Illyen indulattal vagyok 's változhatatlanul maradok

Méltóságos Gróf
Nagyságodnak

Nagy Barátin, Febr. 8dikán 1799.

alázatos szolgája
Kis János.

26. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Kővágóörs, 1799. április 12.

Méltóságos Gróf Úr!

Győr mellől ide Balaton' mellyékére lett promoteáltatásom által elszakasztatván azon tudományszerető Barátimtól, a' kiknek velem egyet értő hajlandóságok a' tudományokhoz vonszó forró indulatomat megelégiteni igen segítette: bátorkodom Nagyságodhoz olyan alázatos kéréssel folyamodni, hogy betses Bibliothécájából nékem ottan ottan egyik 's másik könyvet költsönözni, 's ez által is a' litterátúrához való buzgóságom' tüzét táplálni méltóztassék. Ha olly szerentsés leszek, hogy ezen kérésemet megnyerhetem, én a' Nagyságod³² által meghatározandó időkben a' könyveket elhozni 's vissza vinni fogom; és kötelességemnek fogom tartani azokra szoros gondos vigyázással lenni. Szíves ohajtással várom azt az időt is, mellyben Nagyságodnak személyesen udvarlására lehessek, 's reményem, eddig még zavarban volt dolgaim nem sokára megis engedik ezt. Erre nézve, hogyha³³ Nagyságod ezen leveletem kegyes válaszára méltóztatja, azt is alázatosan kikérem hogy méltóztassék tudtomra adni mikor nem lennék alkalmatlan, udvarlásommal; a' ki változhatatlanul vagyok mély tisztelettel

Méltóságos Gróf,
Nagyságodnak

Kővágó-Örsön April. 12dikén 1799.

alázatos szolgája,
Kis János, elébb Nagy
Baráti, most Kővágó Örsi Pred.

27. Gróf Festetics György Kis Jánoshoz, Keszthely, 1799. április 30. [kivonat]

[Válaszképen iratott: Tiszt. Urnak Szomszédágunkban lett érkezésén különösen örvend Ő Nga, reménylvén, hogy hasonló érdemes Tudós Férj fiaknak vidékünkön *való* le-telepedésével nem tsak új fényt, hirt, és nevet nyerne külömben is esmeretes Balaton melléki vidékünk, hanem a' Muzsák, a' kellemetes természettel kezét fogván hazánk arany idejének ohajtott hajnala legelsőben is a' Balaton mellett fogna fel-derülni. A mi a' Könyvek' ki-adását illeti, mind azért mivel még sem arra kívántató rendes Bibliothecarius nintsen, sem pedig a' Könyv-Tárnak rendelt része az épületnek el-nem készülvén még a' Könyvek rendbe nem szedettek, de egyéb eránt-is a' Könyvek ki-adásával némelly Inconvenientiák lévén őszve kötve, jó módjával alig eshetne meg, azért meg fog engedni Pred. Ur, hogy ebbéli kérésének tellyesítésével előre nem biztathattya Ő Nga. Többire

³² Nagyságod<.>

³³ h<a> [jav. ebből átírással:] hogyha

mindenkor szerentséjének fogja tartani, ha Tiszt. Urnak betses Személlyével közelebből meg esmerkedhetik, noha ide haza való maradását semmi esetre előre meg nem határozhattya, ne hogy a' meg-határozott napra, előfordulható dolgai 's környül állási miatt el-utazni kéntelenítettvén Tiszt. Urat hasztalan³⁴ fárasztaná ide.

exi. 30^a Aprilis M. G.]

28. Kis János Aranka Györgyhöz, Kővágóörs, 1799. április 30.

Kővágó-Örs, April. 30d. 1799.

Nagy Érdemű Tudós Hazafi!

Becses leveledre, melyet Jan. utólján vettem, már épen minden órán akartam felelni, mikor April. 5dikén datált irásod is tegnap kezemhez érkezett. – Legelőször is ezen utolsóira válaszolok. Azt a hazafiúi buzgóságodat, melyet Zsebbevalómnak eladásában mutattál, háladatos szívvel veszem; de a pénz, melyet belőlök árultál, nem enyim, hanem Weberé, minthogy ő a maga költségén nyomtatta ki. Kniggét, Meinerset és az Erkölcsei oktatásokat nyomtattattam én a magam pénzén. Ezekből legfelesebben küldöttem exemplárokat Webernek illendő rabat ígéréssel a végre, hogy ő küldözze széllyel esmerőse-ihez. Úgy irta egyszer, hogy Maros-Vásárhelyre is küldött. Ha ezeknek keléséről vagy nem keléséről tudósítani méltóztatnál, igen megköszönném. Az Ocsovszky barátomhoz küldött 10. forintok eránt nem sokára fogok Webernek írni, hogy küldje fel contóját. –

A dátumból is láthatod, hogy én lakásom helyét változtattam. Egy jeles nemességből álló népes gyülekezet tisztelt meg hívásával, melyre (jöllehet a fizetésem itt több lesz.) csak nagy nehezen tudtam reá állani, rész szerént győri barátimat, rész szerént csaknem mérték felett szerető hallgatóimat sajnálván elhagyni. Még eddig itt is közönséges szeretet és öröm követi minden lépéseimet, s minden jót igérek jövendőmről.

Ezen ide zárt versemet vizsgálásod alá adom. Ha tetszik, nem ellenzem a Társaság munkáiba leendő kinyomtatását is; hacsak valami jobbnak helyét nem foglalja el. Sajnálom, hogy még eddig semmivel nem szolgálhatok. Sokba kaptam, a publicum előtt mintegy leköteleztem magamat, privatus v. inkább officionalis dolgaim is nem kevesek. – A Társaság munkáinak második darabja kijött-e? A Zsebbevalóm 1799-re már régen napfényt látott. Muzáriumom purizálását épen ma végeztem. A jövő esztendőre való Zsebkönyv is kész kézírásban, nem tudom, lesz-e kedve hozzá Webernek. – A szemeimet most is nagyon féltem; nem fájnak, de igen homályosak. – Megengedj, hogy ily szorosán és fősvényen bánom a papirossal: a versek okozzák. Ajánlom magamat szeretetedbe alázatos tisztelő

Kis János.

³⁴ ha<la>sztalán

29. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Kővágóörs, 1800. augusztus 9.

Méltóságos Gróf!

Mind hajlandóságomtól mind okosságomtól a' tudományokkal való társalkodásra hivatattván, arra tökélettem-el egy időtől fogva magamat, hogy hivatalomtól üres legszebb óráimat a' józanabb esméreteknek hazai nyelvünken való terjesztésére szenteljem. Mint-hogy azonban tapasztalásomból látom, hogy ezen szándékomban egy felől a' könyvnyomtatók' telhetetlensége más felől házi szükségeim miatt nem boldogulhatok, egy új utat próbálok feddhetetlen tzelomnak elérésére, 's Nagyságodnak, mint Hazánk' egyik legditsőbb Böltsének, 's Literátúránk' példa nélkül való Metzésának kegyes síne eleibe viszem ügyemet. Nagyságodnak nemes Lelke több közhasznú munkái között a' nemzeti Literátúra' virágoztatását is tzelba vette 's minden esztendőben jeles áldozatokkal szokta a' Mú'sák' oltárát megtisztelni. Ezen országszerte esméretes Hazafiúi buzgósághoz bátorodom én is most folyamodni, alázatosan könyörögvén Nagyságodnak, hogy, ha ebbéli bölts plánuma megengedi, méltóztassék az én tudománybéli törekedésemet is a' hajótöréstől megmenteni 's kegyesen elősegíteni. Az elősegítésnek módját egészen Nagyságod' bölts ítéletére hagyom; de mindazonáltal egy magános gondolatomat bátorodom kinyilatkoztatni. Az én kívánságom egyedül az volna, hogy Nagyságodnak adakozó keze egyik vagy másik kész munkámnak kinyomtatattása által Auktori pályafutásomba tsak most eleintem bele segítene. Mihelyt a' nyomtatásra adott summa az exemplárok' árrából kijőne, azt azonnal, a' mint Nagyságod parantsolná, vagy Nagyságod' kezeinél tenném le háládatos szívvvel, vagy más újabb munkámnak kinyomtatására fordítanám.

Semmiképpen nem bátorokdnám Nagyságod előtt illy rendkívül való kérésemmel megjelenni, ha erőtlenségemnek érzése mellett is, magamhoz olly bizodalommal nem vólnék, hogy egy felől olyan munkákkal tudok a' Hazának szolgálni, mellyeknek hasznok szembe tűnő lészen, más felől pedig olyan vígyázással fogok az Auctorság' szövevényes útján járni, a' melly még a' legcriticusabb környüállások között sem ád a' botránkozásra alkalmatosságot. A' természet' esmérete, a' Nevelés' józanabb principiumai, az életnek 's az erköltsöknek Philosophiája,³⁵ a' nemzetek' szokásainak leírása, a' Philologia – mind ezek olly tágos mezőt adnak a' mívelésre, a' mellyen nem tsak megférhetek, hanem kedvemre sétálhatok is, 's szerentsémre épen ezekhez a' tárgyakhoz van legnagyobb hajlandóságom és vonattatásom is. Illyen tárgyakat foglalnak magokban a' következő munkáim is, mellyek kéz írásban nagyobb részént készen vagynak nálom:

Muzáron vagy a' Gráziák' Filozofiája. Három könyvekben.

'Sebbe való könyv 1800dik esztendőre, mellyet a' könyvnyomtató nem vállalt az idén magára.

A' Tudományok' rágalmazásáról. Levél formába foglalt költemény.³⁶

Gyermekek' Bibliothékája. Kámpe után. IV. darabokban.

³⁵ <F>hilosophiája, [jav. ebből átírással:] Philosophiája,

³⁶ [emend.:] költemény

Közönséges olvasó könyv, a' falusi oskolák' és köz emberek' számára, mintegy 40 árkus, mellyben minden szükséges esméreteknek veleje foglaltatik. – Mind ezek más nyelvekből vagynak fordítva 's Hazánkhoz alkalmaztatva.

Az az édes reménység táplál engemet, Méltóságos Uram, hogy Nagyságod kérésemet kegyesen meghallgatja 's jótéteményének elevenítő sugárjaival Literátúránkhoz vonszó buzgóságomnak új életet adván 's az azzal való nemes foglalatosságra bennem új tüzet gerjesztvén naponként nagyobb 's végre arra a' tökéletességre segít emelkednem, hogy utóbb Literátúránk' ékességére szolgáló munkákkal is kedveskedhessem nemzetemnek; egyszersmind pedig ez által magános szerentsémnek 's gyarapodásomnak fundamentomát is meg fogja vetni. De mindazon által, ha Nagyságod kérésemet bölts okokra nézve megtagadja is tőlem, én soha sem szünöm³⁷ meg azzal a' mély tisztelettel, mellyet Nagyságod halhatatlan érdemei minden jó Hazafitól kívánnak, változhatatlanúl lenni

Méltóságos Gróf,
Nagyságodnak

Kővágó-Örsön Aug. 9dikén 1800.

alázatos szolgája
Kis János, Ev. Préd.

30. Gróf Festetics György Kis Jánoshoz, Keszthely, 1800. szeptember 4. [kivonat]

[Ad 852. Válaszoltatott: Hogy Ő Nagysága Tiszteletes Ur' kivánságának segéllője mostanság nem lehet, okai annak mind a' Keszthelyen felépült gazdasági oskolára tett számossabb költségei, mind pedig az, hogy a' Litteraturának előmozdítására szánt, és kiszabott summák már elfoglaltattak; ezen okokra nézve szivbűl sajnálja Ő Nga, hogy Tiszteletes Ur' kivánságát nem tellyesítheti.

Exp. 4^a 7br. M. G.]

³⁷ szünö<k> [jav. ebből átírással:] szünöm

31. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, hely nélkül, 1801. június 28.
(KazLev II. kötet, 485. levél)

32. Kis János ismeretlenhez, Kővágóörs, 1801. augusztus 9.

Nemzetes Ur,
Bizodalmas Jóakaró Uram!

Örömmel értettem Nemz. Mezritzky Károly Komám Uramtól, hogy annak a' tudva lévő dolognak, mely eránt az Urnak Uri házánál én is mint eszközlő személy forogtam, minden órán szerentsés és kívánt kimenetelét reménylhetjük. Annyival is inkább sajnálom más felől azt, hogy a' mostani alkalmatossággal, a' midőn az én jelenlétem is megkívántatnék, az Uraknak azon okból tiszteletre nem lehetek, minthogy minékünk is ezen Ven. Seniorátusban épen most az az ma és holnap leszen Kapoltson Seniorális Gyűlésünk, a' melyre hivatalbéli kötelességem szerént tartozom elmenni.

Azonban jóllehet az Uraknak mostani Solennitásán személyesen meg nem jelenhetek, méltóztassanak mindazonáltal Magokkal elhítenni, hogy az Ifjú Asszonynak a' fellyebb említett Urral leendő öszvekelésén tiszta szívem szerént örülök 's ezen öszvekelésekből származandó szerentséjekben mindenkor barátságos indulattal részt fogok venni. Hogy pedig ezt a' szerentsét tetézett mértékkel adja Nékiek a' jó Isten, ez az én forró kívánságom, mellyel állandósan vagyok az Ifjú Urnak és az Ifjú Asszonynak tiszteletre mellett

Nemzetes Ur
Bizodalmas Jó Akaró Uramnak
Kővágó Örs Aug. 9dikén 1801.

alázatos szolgálja
Kis János, Ev. Predikátor.

33. Kis János Kazinczy Ferenchez, Kővágóörs, 1801. november 2.
(KazLev II. kötet, 494. levél)

34. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Regmec, 1801. november 21.
(KazLev II. kötet, 497. levél)

35. Kis János Kazinczy Ferenchez, Kővágóörs, 1802. február 18.
(KazLev II. kötet, 509. levél)

36. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Nagyvárad, 1802. május 8.
(KazLev II. kötet, 520. levél)

37. Kis János Kazinczy Ferenchez, Kővágóörs, 1802. június 19.
(KazLev II. kötet, 525. levél)

38. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1802. szeptember 29.
(KazLev II. kötet, 534. levél)

39. Kis János a Soproni Magyar Társasághoz, Nemesdömölk, 1803. március 3.

Kedves Barátim!

Minden új esztendei köszöntések között legkedvesebb volt én előttem az a' szép levél, mellyel a' Ti Társaságtok engemet megtisztelt. Ezen okból is hát nagy örömmel olvastam azt; de még nagyobb örömmel olvastam azért, mert láttam belőle, hogy abban a' nemes igyekezetben, melly a' Sopronyi Magyar Társaságnak minden értelmesekek előtt olly szép hírt 's nevet szerzett, nem tsak meg nem restültetek, hanem az Előttetek volt Társaitoknak nyomdokaiban olly ditséretesen futjátok a' pályát, hogy az Utánnatok következendők is követésre méltó példát tanulhatnak Tőletek. – Legyetek tovább is gyorsak és fáradhatatlanok. Gyujtsa napról napra mind nagyobb nagyobb lángra szent tüzeteket az a' ditsó tzél melly Előttetek vagyon. Minden borostyánkoszorúnál édesebb jutalom vár Benneteket, ha álhatatosok lesztek; mert ez által kötelességeitek' követése örömmé fog változni 's a' Jók' szeretete minden lépéseiteket fogja követni.

A' mi engemet illet mindenkor nagy örömmel nézem törekedésteget, ditsekedni fogok vele, ha rólam ezután is ottan ottan megemlékeztek, 's nem múlatok-el semmit, a' mivel³⁸ Hozzátok való szeretetemet megbizonyíthatom 's hozzám való betses bizodalmatokat fenntarthatom.

Hogy pedig legközelebb most is leveletekben jelentett kívánságtoknak néminéműképpen eleget tehessenek, idezárom egy szabad fordításomat, melly még 1798ban készült. Örülni fogok, ha elolvasása unalmatokra nem lessz, 's ha ezt is úgy nézitek, mint annak egy bizonyosságát, hogy buzgó indulattal vagyok

Kedves Barátim!

NDömölk, Martzius' 3dikán 1803

szerető társatok
Kis János.

³⁸ semmit, [sor fölött betoldva:] a' mivel

40. Kis János gróf Széchényi Ferenchez, Nemesdömölk, 1803. március 10.

Nagy Méltóságú Gróf,
Kegyelmes Uram!

Midőn Excellentiád engem Magyar Bibliothekája' nyomtatott catalogusának egy exemplárjával megajándékozni méltóztatott; igen szent kötelességemmé tette a' háladatosságot. A' Hazának egy olly ditső Fijától, a' Mú'sáknak egy olly fényes méltóságok között tündöklő Pártfogójoktól így megtiszteltetni, akarmelly tudós és tudománykedvellő férjfiú is nagy szerentséjének tarthatja: mennyivel inkább annak tarthatja az ollyan, a' kit, mint engemet, a' magánosságának homályában keres-fel Excellentiád' kegyessége? – Én reám nézve pedig még az is neveli ezen szerentsét, hogy ez előtt tizenkét esztendővel (a' mit mindenkor friss és háládatos emlékezetben tartok) Excellentiád volt az, a' ki szorgalmatosságom' 'sengéjét megkedvelvén első munkátskámát kinyomtattatta 's az által engem az érdemnek a' tudományok' mezején való keresésére hathatósan felserkentett.

Minden, a' mit a' pusztá szókon kívül háladatosságomnak megbizonyítására tehetek, csak abban áll, Kegyelmes Uram, hogy a' tudományokhoz és szép mesterségekhez, mellyeknek szeretete Excellentiád' Érdemeit olly szépen ékesítik, ezután még nagyobb hajlandósággal, buzgósággal és tisztelettel viseltetni igyekezzem; 's azzal hízelkedem magamnak, hogy Excellentiád ezen szíves igyekezetet kegyes szemekkel tekintvén ezután sem fogja Grátziájából kirekeszteni azt, a' ki meg nem szünik lenni mély tisztelettel

Nagy Méltóságú Gróf,
Kegyelmes Uram!
Excellentiádnak

Nemes-Dömölkön, Mártz. 10dikén, 1803.

alázatos szolgája,
Kis János, N. Dömölki Ev. Pred mpria

41. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1803. március 27.
(KazLev III. kötet, 585. levél)

42. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1803. április 6.
(KazLev III. kötet, 588. levél)

43. Kis János Kazinczy Ferenchez, Sopron, 1803. május 3.
(KazLev III. kötet, 594. levél)

**44. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Pásztó, 1803. július 23.
(KazLev III. kötet, 605. levél)**

**45. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1803. július 23.
(KazLev III. kötet, 607. levél)**

46. Kis János gróf Festetics Györgyhöz, Nemesdömölk, 1803. július 31.

Méltóságos Gróf!

Nagyságodnak a' Közjóra tzelozó ditső törekedéseit 's világ szerte esméretes hazafiúi buzgóságát messzűnven 's tőlem kitelhetőképpen követni akarván, Hivatalomtól üres óráimat némelly tsekély, de reménységem szerént hasznos könyvetskék' írására szoktam fordítani. 'S mivel saját tapasztalásomból is tudom, melly kegyesen fogadja Nagyságod az e' részben tett bár gyenge próbákat is, bátorkodom itten efféle foglalatosságomnak egy újabb gyümölsét béműtatni. – Jóllehet ennek haszna-vételét a' Censornak az én tzelom ellen tsak a' Protestansokra tetszett határozni: mindazonáltal még így is nagy számmal vagynak Nagyságodnak olyan Alattvalói, a' kikre nézve azt Nagyságod' kegyes Pártfogásába ajánlani kötelességem. – Nagy szerentsémnek fogom tartani, ha munkám egy olly Nagy Lelkü Hazafinak jóvá hagyását megnyerheti, a' kinek halhatatlan Érdemeit még maga az irígység is kiméli, a' részre nem hajló világ tsudálja, a' Maradék pedig imádni fogja, 's a' kinek különös mély tisztelettel minden jó Polgárokkal együtt élek halok

Nemes-Dömölk, Jul. 31dikén, 1803.

alázatos szolgája, Kis János,
elébb Kővágó Örsi, most Dömölki
Predikátor

**47. Gróf Festetics György Kis Jánoshoz,
Keszthely, 1803. szeptember 22. [kivonat]**

[– Válaszképpen köszönet iratott, a' tul küldött 's meg nevezett Könyvért, 's a' Magyar Litteratura körül való fáradozási ditsértettek, jelentvén egyszersmind ö Nga, hogy ezen könyv küldése által, köszönete és háladatossága meg bizonyítására kötelezte ö Ngát.

A bé jött könyv a' Bibliothecába adatott.

exp. 22^{ik} 7^{ber} M. G.]

48. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1803. október 6.
(KazLev III. kötet, 626. levél)

49. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1803. december 19.
(KazLev III. kötet, 635. levél)

50. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1804. január 5.
(KazLev III. kötet, 640. levél)

51. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1804. február 11.
(KazLev III. kötet, 646. levél)

52. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1804. február 12.
(KazLev III. kötet, 648. levél)

53. Kis János Döbrentei Gáborhoz, Nemesdömölk, 1804. április 4.

Kedves Ötsém Uram!

A' Hazát magasztaló éneket igen kedveset vettem 's örömmel olvastam. Szembetűnőképpen lehet abból látni, hogy a' Poezisben is naponként szép lépéseket tesz a' nagyobb tökéletesség felé. – Ha a' Haza' szeretetének szent tüze állhatatosan úgy fog égni és olly hathatós ösztön fog lenni Ötsém Uram szívében, mint most; semmi kétségem sints benne, hogy a' Haza is utóbb szép borostyánt ne adna jutalmúl. Fusson tsak fáradhatatlanúl a' szép tziel felé, a' melly a' nemes szívnek törekedését olly igen megérdemli. Én mindenkor örülni fogok, ha munkáit velem közli Ötsém Uram, és ha tanúja lehetek gyarapodásának. A' jövő Májusi Országvásárra felmegyek Sopronba. Akkor szóval bővebben beszélhetünk. Azonban is arra kérem Ötsém Uramat, hogy ezen levelem kézhezadójától a' nála lévő Utazások' darabját küldje meg: mert, nem lévén a' Magamé, tovább nem hagyhatom-kün. Magamnak is egy darab időre elmúlhatatlanúl szükséges most, azután pedig vissza kell adnom.

Kilián könyváros hozatott-e már nekem könyveket? Ha hozatott, ne sajnálja Ötsém Uram elküldeni; ha pedig nem hozatott, mondja-meg néki, hogy ne is hozasson; mert már eluntam a' várakozást, 's másra kell a' dolgot biznom.–

Egy úttal a' melly még el nem adott exemplárok könyveimből vagynak, azokat is tessék most vissza küldeni. Itthon már sokan kerestek, 's nem adhattam nékik.

Ha melly újságok vagynak, azokat is igen szívesen fogom érteni, a' ki tiszta szívbéli
indúlattal vagyok

Kedves Ötsém Uramnak
N Dömölk Apr. 4dik 1804.

jóakaró barátja
Kis János.

**54. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1804. június 3.
(KazLev III. kötet, 678. levél)**

**55. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1804. november 9.
(KazLev III. kötet, 702. levél)**

**56. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Kázmér, 1805. január 1.
(KazLev III. kötet, 710. levél)**

**57. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, hely nélkül, 1805. január vége körül.
(KazLev III. kötet, 714. levél)**

**58. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1805. február 19.
(KazLev III. kötet, 722. levél)**

**59. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1805. április 6.
(KazLev III. kötet, 745. levél)**

**60. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1805. május 22.
(KazLev III. kötet, 759. levél)**

**61. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1805. június 4.
(KazLev III. kötet, 770. levél)**

**62. Kis János Kazinczy Ferenchez, Pápa, 1805. június 6.
(KazLev III. kötet, 774. levél)**

63. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1805. június 15.
(KazLev III. kötet, 778. levél)
64. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1805. július 14.
(KazLev III. kötet, 784. levél)
65. Kis János Kazinczy Ferenchez, Füred, 1805. július 19.
(KazLev III. kötet, 788. levél)
66. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1805. július 20.
(KazLev III. kötet, 790. levél)
67. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Kázmér, 1805. augusztus 9.
(KazLev III. kötet, 801. levél)
68. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1805. augusztus 25.
(KazLev III. kötet, 808. levél)
69. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Kázmér, 1805. szeptember 11.
(KazLev III. kötet, 815. levél)
70. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1805. szeptember 11.
(KazLev III. kötet, 816. levél)
71. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Kázmér, 1805. október 1.
(KazLev III. kötet, 823. levél)
72. Kis János Kazinczy Ferenchez, Győr, 1805. október 17.
(KazLev III. kötet, 828. levél)
73. Kis János Kazinczy Ferenchez, Nemesdömölk, 1805. november 28.
(KazLev III. kötet, 838. levél)

74. Kazinczy Ferenc Kis Jánoshoz, Érsemjén, 1806. február 12.
(KazLev IV. kötet, 875. levél)

75. Kis János Döbrentei Gáborhoz, Nemesdömölk, 1806. február 16.

Kedves Ötsém Uram

Arra kér, hogy verseit critizáljam; még pedig mennél keményebben critizáljam. Ez a kívánság jó indulatot mutat, 's azt bizonyítja, hogy Ötsém Uram nagyobb tökéletességre törekedik. Azonban én még is a' crisist megvallom, rész szerént félve rész szerént kedvetlenül teszem. Félve, mert hibázhatok, 's ha nem hibázok is, Ötsém Uramban vagy scrupulust vagy elszomorodást támaszthatok. Kedvetlenül, mert általjában, v. in genere szóllani valamit a' versekről annyit tesz, mint semmit sem mondani; hogy pedig hosszasabban belé ereszkedjem, arra rész szerént időm nints, rész szerént bátortalan is vagyok. Mindazonáltal hogy ne láttassam szeretetlenségből hallgatni, szóllok azt a' mit, olly reménységgel, hogy Ötsém Uram minden szómat a' legszívesebb szeretet' szavának fogja tartani.

Ötsém Uram' verseiben a' képzeleteknek, érzéseknek és gondolatoknak könnyűségét, termékenységét és vidámságát lehetetlen észre nem venni és nem szeretni; de arra kérem azon igyekezzék, hogy

1. a' gondolatok tömöttebbek
2. az érzések mélyebbek, úgy szóllván a' szívnek jobban fenekéről jövők legyenek.
3. A' nyelvre 's különösen a' poesis nyelvére jobban vigyázzon
4. A' metrumot 's általjában a' külső mechanizmust szentebbnak tartsa.

A' két elsőre nézve a' tudományokban 's a' gondolkodásban³⁹ naponként való 's ezután még inkább leendő gyarapodása napról napra nagyobb tökéletességre fogja vinni Ötsém Uramat, 's a' jó poeták' szorgalmatos olvasása már most is megértetheti ezen jegyzésemet. A' két utolsót pedig tellyesíteni most is hatalmában vagyon Ötsém Uramnak, és hogy mennél szorgalmatosabban tellyessítse, a' maga ditsősége megkívánja. Tegye hát szent és általhághatatlan törvényévé, hogy

1. A' poesis nyelvével jobban megesmerkedik. Ezt részből a' jó költők írásai tanítják, részből pedig criticus munkák, p. o. Home, 's kivált Klopstocknak egy értekezése, Ueber die Sprache der Poesie. Ez a⁴⁰ dissertatio megvan az itt küldött könyvben pag. 321 & ff – Ne sajnálja Ö. Uram figyelmetesen elolvasni 's mennél elébb vissza küldeni.

2. A' metrumot, a' caesurát, a' cadentziát &c. olly megsérthetetlennek tartsa hogy okvetlenül hibás versnek mondja azt, a' mellyben azok ellen valami szabadság van véve. Tsekélységeknek látszanak azok, de nem tsekélység a' poetának. Kivált a' midőn a' verselés apróbb nemeiben irunk, ott épen szentség törés az illyesek ellen vétetni.

³⁹ a' <nemes> gondolkodásban

⁴⁰ Ez <végre> a'